

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ  
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

\_\_\_\_\_ Л.Г.Буданова

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 р.

# **ДИПЛОМНА РОБОТА**

**ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР**

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ  
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: ПОНЯТТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ  
МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ:  
СУТНІСТЬ І ЗМІСТ**

**Виконавець: студентка групи ФЛ-201«М» Манілевич Катерина**

**Керівник: Буданова Ліана Георгіївна, д.пед.н., проф.**

**Нормоконтролер: \_\_\_\_\_ (Кондратенко Юлія Вікторівна)**

**Київ 2023**

# НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра англійської філології і перекладу

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Л.Г. Буданова

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 р.

## ЗАВДАННЯ

**на виконання дипломної роботи**

Манілевич Катерини Євгенівни

(прізвище, ім'я, по батькові випускника в родовому відмінку)

1. Тема дипломної роботи Поняття професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі: сутність і зміст

затверджена наказом ректора від «\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 р. № \_\_\_\_\_

2. Термін виконання роботи: з \_\_\_\_\_ по \_\_\_\_\_

3. Вихідні дані роботи: Дослідження присвячено одному з важливих аспектів професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі – формуванню їхньої професійної компетентності. Обґрунтовано доцільність формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Підкреслено роль професійної компетентності для перекладача авіаційної галузі. Визначено складові комунікативної компетентності перекладача. Звернена увага на особливості професійного перекладу в умовах міжнародної діяльності за участю фахівців авіаційної галузі. Обґрунтовано вимоги до фахової підготовки перекладача для авіаційної галузі..

4. Зміст роботи: Розділ 1. Формування професійної компетентності майбутніх авіаційної галузі як психолого-педагогічна проблема. Розділ 2. Діагностика рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі. Розділ 3. Реалізація технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у ВНЗ України

5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу:

Додатки А., В, С, Д

#### 6. Календарний план-графік

№ з/п	Завдання	Термін виконання	Підпис керівника
1	Підготувати та узгодити розширений план-конспект дипломної роботи.	до 16.10	
2	Підготувати чорновий варіант роботи	до 20.11	
3	Урахувати рекомендації наукового керівника, опрацювати та внести результати додаткових досліджень, що проводилися під час переддипломної практики, підготувати чистовий варіант роботи.	до 27.11	
4	Оформити чистовий варіант роботи та подати його науковому керівникові для підготовки відгуку та організації рецензування.	до 04.12	
5	Подати роботу до комісії з попереднього захисту дипломних робіт.	до 11.12	
6	Подати остаточний варіант роботи в оправі, а також повний пакет супровідних документів на випускову кафедру.	за тиждень до початку роботи ЕК	

7. Консультація з окремого(мих) розділу(ів):

Назва розділу	Консультант (посада, ПІБ)	Дата, підпис	
		Завдання видав	Завдання прийняв

8. Дата видачі завдання: «\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2023 р.

Керівник дипломної роботи

\_\_\_\_\_

(підпис керівника)

Буданова Л.Г.

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання

\_\_\_\_\_

(підпис випускника)

Манілевич К.Є.

(П.І.Б.)

## ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі як психолого-педагогічна проблема.....	11
1.1. Стан розроблення проблеми формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі у теорії та практиці.....	11
1.2. Поняття професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі: зміст і сутність.....	17
1.3. Комунікативні здібності як основа формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.....	23
Розділ 2. Діагностика рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі.....	27
2.1. Розуміння дефініцій «моніторинг», «діагностика», «оцінювання», «контроль».....	27
2.2. Технологія формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.....	31
2.3. Педагогічні умови ефективної реалізації технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.....	38
Розділ 3. Реалізація технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у закладі вищої освіти України .....	48
3.1. Практичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.....	48
3.2. Проблеми підготовки перекладача для роботи в авіаційній галузі.....	71
Висновки.....	78
Список використаних джерел.....	81

Додатки.....	90
Додаток А.....	91
Додаток Б.....	92
Додаток В.....	94
Додаток Г.....	96

## Вступ

Важливість формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у закладі вищої освіти зумовлена запитами ринку праці, змінами, що відбуваються в системі освіти України. Значущість проблеми дослідження підтверджується у необхідності формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі, створенням умов для отримання знань, умінь і навичок відповідно до освітньо-кваліфікаційного рівня, а також професійних якостей особистості, що визначатимуть теоретичні засади досягнення якісно нового рівня підготовки майбутнього перекладача, здатного до перекладацької діяльності в авіаційній галузі

**Актуальність теми.** Проблема якості освіти завжди перебувала в полі зору як педагогічної теорії, так і практики. У затвердженій Указом Президента України «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», міжнародних документах щодо модернізації системи освіти наголошено на необхідності забезпечення високої якості професійної освіти та конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Однак на сучасному етапі суспільного розвитку проблема якості підготовки майбутніх фахівців набула нового звучання. Якість освіти сьогодні розглядається як найважливіший фактор стійкого розвитку країни, її технологічної, економічної, інформаційної та моральної безпеки .

В умовах економічної нестабільності особливого значення набуває підготовка висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, готового до ефективного виконання професійної діяльності. Це стосується й фахівців із перекладу. Процеси глобалізації та інтеграції, до яких долучена Україна, визначили нові пріоритети у формуванні у вищих навчальних закладах професійної компетентності майбутніх перекладачів, здатних продуктивно діяти й спілкуватися в авіаційній галузі. З огляду на зазначене постала необхідність обґрунтування поняття професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі: сутність і зміст

**Метою дослідження** полягає у розкритті сутності перекладацької компетентності; висвітлінні наукових підходів до формування професійної компетентності майбутнього перекладача авіаційної галузі в процесі фахової підготовки.

**Відповідно до мети дослідження визначено такі основні завдання:**

Розглянути внесок науковців у поняття професійна компетентність майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

З'ясувати засади діагностики рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі.

Виявити і схарактеризувати технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у закладі вищої освіти України.

**Об'єкт дослідження** – професійна підготовка здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Філологія» у закладі вищої освіти.

**Предмет дослідження** - формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі

**Джерельна база дослідження.** Для аналізу проблеми дослідження опрацьовано: автентичні джерела, фундаментальні наукові праці вітчизняних та закордонних учених з педагогіки, філології, енциклопедичні видання зарубіжних країн та України, підручники, навчальні посібники, монографії, статті, довідникові, документальні видання, ресурси Internet і безпосередньо зібрана автором інформація.

Водночас, для вирішення поставлених завдань були використані:

- наукові підходи – системний підхід, акмеологічний підхід, аксіологічний підхід, особистісно-орієнтований підхід, компетентнісний підхід, інформаційний підхід
- загальнонаукові та спеціальні методи (порівняння, систематизації, узагальнення).

**Теоретичне значення** полягає у визначенні внеску науковців у поняття професійна компетентність майбутніх перекладачів авіаційної галузі; з'ясуванні засад діагностики рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної



галузі; узагальнені технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у закладі вищої освіти України.

**Практичне значення роботи** полягає в тому, що отриманий матеріал може бути застосований для практичної діяльності перекладача, а також матеріал дослідження може бути застосований у навчальних цілях.

**Апробація дослідження** Основні положення дипломного дослідження доповідались, обговорювались на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях III Міжнародна науково-практична конференція «Topical Aspects of Modern Scientific Research», м. Токіо, Японія, 23-25 листопада 2023 р.

**Структура роботи.** Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містить підрозділи, висновків, додатків та списку використаної літератури.

## **Розділ 1. Формування професійної компетентності майбутніх авіаційної галузі як психолого-педагогічна проблема**

### **1.1. Стан розроблення проблеми формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі у теорії та практиці**

Професійне становлення майбутнього перекладача авіаційної галузі проявляється через позитивне ставлення до майбутньої професії, через схильності й інтереси до професії, через бажання вдосконалювати свою особистість у процесі професійної підготовки. Цей процес передбачає розуміння і внутрішнє сприйняття особистістю цілей і завдань майбутньої професійної діяльності.

Система освіти України, включаючи вищу професійну освіту, орієнтована на інтеграцію в європейський освітній простір, що вимагає запровадження нових технологій професійної підготовки кадрів. За таких умов потрібен новий підхід, згідно з яким освіта у XXI столітті спрямовується на забезпечення неперервності в усіх ланках навчання, створення необхідних умов для доступу кожної людини до оволодіння новими знаннями, цінностями, відносинами, компетенціями й уміннями.

Науковці [72] Л. Галій, Б. Громовик, А. Bruno, I. Vares, T. Brock, C. Anderson, R. Epstein і E. Hundert, M. Mulder розрізняють терміни «компетентність» і «компетенція». Компетенція (англ. competency) – здатність і готовність фахівця якісно виконувати певні функціональні завдання професійної діяльності, а «компетентність» (англ. competence) – це, по-перше, готовність фахівця успішно працювати за фахом, застосовуючи й примножуючи набутий освітньо-професійний потенціал; по-друге, це система компетенцій випускника, що взаємодоповнюють і підсилюють одна одну; по-третє, це результат освітньої діяльності вищого навчального закладу, що підлягає вимірюванню та

оцінюванню. в професійній галузі як поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяють обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній.

Так, експерти країн ЄС трактують поняття «компетентність» як здатність застосовувати знання та вміння ефективно й творчо в міжособистісних відносинах – ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і в професійних ситуаціях. На їх думку, компетентність – це поняття, що логічно походить від ставлення до цінностей та від здібностей до знань. У свою чергу, за Європейською системою кваліфікацій компетенція [71] є інтегративним поняттям і виражає здатність людини самостійно застосовувати в певному контексті різні елементи знань та вмінь і містить: когнітивну компетенцію, яка передбачає використання теорії і понять, а також «приховані» знання, надбані досвідом; функціональну компетенцію, саме те, що людина повинна вміти робити; особистісну компетенцію, яка передбачає вміння поводитись у конкретній ситуації; етичну компетенцію, що передбачає наявність певних особистісних і професійних цінностей.

У Великому тлумачному словнику української мови «компетенція – це добра обізнаність із чим-небудь або коло повноважень якої-небудь організації, установи чи особи» [31].

У словнику іншомовних слів за редакцією О. Мельничука [45] термін «компетентність» характеризується як «здатність до дії, як уміння використовувати знання у практичній діяльності».

У словнику іноземних слів [56] наведено таке визначення компетентності: «компетентний – досвідчений, тямущий у певній галузі; той, хто має право завдяки своїм знанням та повноваженням робити чи вирішувати що-небудь, судити про що-небудь». Науковець В. Лозова [67] підкреслює, що компетентність має інтегративну природу, її джерелом є різні сфери культури (духовна, громадянська, соціальна, педагогічна, управлінська, правова, етична, екологічна

та ін.), що вимагає значного інтелектуального розвитку, містить аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси

Як зазначено у праці М. Mulder [76], компетентність містить:

– когнітивну компетенцію, що передбачає застосування теорії й понять, а також приховані знання, отримані з досвіду;

– особистісну компетенцію, яка припускає поведінкові уміння в конкретній ситуації;

– етичну компетенцію, що передбачає наявність певних особистісних і професійних цінностей.

Отже, у сучасних умовах зарубіжні та вітчизняні дослідники використовують поняття «компетентність» і «компетенція». Аналіз дже-рельної бази свідчить, що поняття «компетенція» традиційно вживається у значенні «коло повноважень і прав», а «компетентність» зазвичай пов'язується з обізнаністю, авторитетністю, кваліфікованістю або «сукупністю необхідних знань і якостей особистості, що дає право професійно розв'язувати питання у певній галузі».

Як справедливо зазначив у своєму дослідженні Б. Громовик [17], новий тип економіки висуває нові вимоги до випускників вищих навчальних закладів, серед яких усе більший пріоритет одержують вимоги системно організованих інтелектуальних, комунікативних, рефлектуючих, самоорганізуючих, моральних засад, які дозволяють успішно організовувати діяльність у широкому соціальному, економічному, культурному контекстах.

Зокрема, за висновком С. Anderson, I. Bates, D. Beck [74] усе частіше фармацевтам потрібна не кваліфікація, яка, на їх погляд асоціюється з умінням здійснювати ті або інші операції матеріального характеру, а компетентність, яка розглядається як свого роду сукупність навичок, властивих кожному індивіду, в якій поєднуються кваліфікація у повному значенні цього слова, соціальна поведінка, уміння працювати в групі, ініціативність і здатність до ризику.

У праці [17] відмічено, що, на відміну від терміну «кваліфікація», компетенції містять, крім професійних знань і вмінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність до роботи в групі, комунікативні властивості, вміння навчатися, оцінювати, логічно мислити, добирати та використовувати інформацію.

Розглянемо сутність поняття «кваліфікація». В Українському педагогічному словнику [59] подається таке визначення кваліфікації: «кваліфікація (від лат. *quails* – який за якістю та *fasio* – роблю) – ступінь професійної підготовки працівника, наявність у нього знань умінь і на-вичок, необхідних для виконання ним певного виду роботи».

У європейській традиції, як свідчить Конвенція Ради Європи і ЮНЕСКО про визнання кваліфікації вищої освіти в європейському регіоні, яка була прийнята у Лісабоні 11 квітня 1997 року, узагальнюючий термін «кваліфікація» (*qualification*) використовується для позначення документа з певної освітньої програми, який дає право на продовження освіти або виконання певної діяльності (академічна і професійна кваліфікації).

Упродовж останніх років у європейських країнах відбувається активне розроблення національних систем кваліфікацій, спрямованих на упорядкування існуючої різноманітності форм освіти і навчання. Завдання національних систем полягає в забезпеченні побудови численних траєкторій, що приведуть до отримання конкретної кваліфікації й під-вищення кваліфікаційного рівня, а також офіційного визнання одержаних кваліфікацій. Маючи освітню кваліфікацію, випускник вищого освіт-нього закладу в Європі має право працевлаштовуватися в певній предметній галузі. Він самостійно влаштовується на ринку праці.

У дослідженні Б. Громовика [11] зазначено, що однією з основних умов задоволення потреб у висококваліфікованих фахівцях, покликаних забезпечити конкурентоспроможність перекладача є побудова освітнього закладу як

організації, що навчається за допомогою реалізації компетентнісного підходу, розробленого П.Сенджем (1992 р.) і закріпленого А.Мейо і Е.Ленк (1994 р.).

Науковці [11, 33, 34, 37] виділяють три етапи в розвитку компетентнісного підходу:

– перший етап (з 1960 по 1970 рр.) – період уведення до наукового апарату категорії «компетенція», створення передумов розмежування понять «компетентність» / «компетенція»;

– другий етап (з 1970 по 1990 рр.) – характеризується використанням категорій «компетентність» / «компетенція» в теорії і практиці навчання, а також у сфері менеджмент;

– третій етап (1990 – 2001 рр.) – затвердження компетентнісного підходу та активне використання категорій «компетентність» / «компетенції» в освіті.

Вивчення джерельної бази [36, 36, 37, 39] дає можливість стверджувати, що у багатьох європейських країнах сьогодні переглянуто та внесено зміни до навчальних програм, що спрямовані на створення підґрунтя для того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні студентами необхідних компетенцій.

Сьогодні науковці [30, 33, 36, 34, 37, 39] говорять про необхідність визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетенцій, які є найважливішими, інтегрованими, ключовими.

Діяльність людини складається з багатьох конкретних дій, операцій. Виконуючи ці дії, людина тим самим розвиває компетентність у тій чи іншій життєвій сфері. Якщо сфера життя, в якій людина відчуває себе здатною ефективно функціонувати, є достатньо широкою, йдеться про так звані «ключові» чи життєві компетентності. Якщо ж компетентність поширюється на вузьку сферу, наприклад, в рамках певної наукової дисципліни, то можна говорити про предметну або галузеву компетентність.

Отже, володіння людиною відповідною компетенцією позначається терміном «компетентність». Якщо компетенція є наперед заданою нормою освітньої підготовки, то компетентність – це якість особистості, яка необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній сфері.

У праці [51] зазначено, що поняття ключових компетенцій застосовується для визначення таких, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах і роблять внесок у поліпшення якості суспільства та сприяють особистому успіхові, що може бути застосовано до багатьох життєвих сфер. Ключові компетенції становлять основний набір найзагальніших понять, які слід деталізувати в комплекс знань, умінь, навичок, цінностей та відношень за навчальними галузями й життєвими сферами учнів і студентів.

Так, науковці В. Краєвський і А. Хуторський [56] вважають за потрібне ввести в обіг поняття «освітні компетенції» як складні узагальнені способи діяльності, що їх опановує учень під час навчання, і компетентність є результатом набуття компетенцій. До поняття «ключові» автори так само застосовують термін «компетенції», проте за значенням воно близьке до поняття «ключові компетентності», як його застосовують європейські науковці та міжнародні експерти.

Зауважимо, що на симпозіумі Ради Європи «Ключові компетенції для Європи» (Strategy Paper on Key Competencies) був визначений такий приблизний перелік ключових компетенцій: «вивчати, шукати, думати, співпрацювати, братися до справи, адаптуватися [51]».

## **1.2. Поняття професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі: зміст і сутність**

Глобалізаційні процеси у світі, курс України на євроінтеграцію та її розвиток у контексті міжнародних економічних відносин, а також трансформація суспільного розвитку й радикальних перетворень у сфері освіти в нашій державі загострюють конкуренцію на ринку перекладацьких послуг. Відтак, посилюються вимоги до професійної підготовки майбутніх перекладачів у напрямі сформованості в них професійної компетентності.

Як свідчать наукові праці [13; 33; 34;76], що професійна готовність формується в процесі отримання освіти у вищому навчальному закладі. Вона є результатом усебічного розвитку особистості з урахуванням вимог, що зумовлюється особливостями фаху, а також суттєвою передумовою цілеспрямованої діяльності. Саме професійна готовність забезпечує регуляцію, сталість, ефективність майбутнього фахівця і є необхідною щодо успішного виконання ним своїх обов'язків, правильного використання знань, досвіду, особистих якостей, збереження самоконтролю й перебудови за необхідності своєї діяльності.

Поняття „професійна компетентність” [13; 33] у наукових роботах виступає в контексті з такими поняттями, як професіоналізм, професійна культура і професійна творчість. Але поняття ці не є тотожними і розкривають різні вияви діяльності людини. Так, професіоналізм визначається у психолого-педагогічній літературі як достатній рівень розвитку професіональної культури і самосвідомості, який забезпечує творче вирішення завдань діяльності.

Отже, професіоналізм виступає головною умовою суб'єктної реалізації індивіда. Від нього залежить успіх професійної кар'єри і життєвого благополуччя.

Окремим аспектам професійної підготовки майбутніх перекладачів присвячено наукові дослідження Т. Ганічевої, В. Комісарова, Л. Латишева,



Ф. Лімбах, Р. Міньяр-Белоручева, О. Павлик, Е. Піма, Б. Рубрехта, В. Сафонова, Л. Тархової, І. Халєєвої, Ю. Хольц-Мянттярі, О. Шупти та ін. Питанням перекладацької компетентності приділяли увагу такі вчені: О. Бабаян, Г. Беженар, Л. Волошко, О. Свсюкова, Л. Карпова, Т. Коваль, Н. Лалак, Т. Мала, І. Мельничук, Г. Монастирна, К. Осадча, О. Онаць, Ю. Пінчук, В. Поліщук, І. Полубоярини, Л. Романишина, Л. Шевчук, І. Ярощук та ін. Особливості формування професійної іншомовної компетентності розкрито в працях В. Баркасі, Н. Гез, З. Підручної, О. Пометун, В. Шляхової та ін [43; 53].

Як зазначається у накових джерелах [18; 43], що професійна компетентність містить аналітичні, комунікативні, прогностичні й інші розумові процеси, вимагає значного інтелектуального розвитку, дозволяє найбільш ефективно здійснювати освітню діяльність і забезпечує процес розвитку й саморозвитку особистості. Професійна компетентність – це особистісне утворення, яке забезпечує якісне виконання професійної діяльності, тому особливості професійної компетентності фахівця та її складників визначаються особливостями його професійної діяльності [18].

Науковці-дослідники К. Шапошников і А. Дорофєєв вважають, що професійна компетентність «у цілому характеризується сукупністю інтегрованих знань, умінь і досвіду, а також особистих якостей, що дозволяють людині ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність через взаємодію з навколишнім світом» [38]. Автори зазначають, що в основу показників сформованості суб'єктної професійної компетентності можуть бути покладені характеристики актуальної й потенційної діяльності спеціаліста [57; 67].

У свою чергу, поняття «професійна компетентність перекладача» не має чітко сформульованого визначення. Її визначають як одну з характеристик особистості фахівця з перекладу, що складається не тільки з лінгвістичної та психологічної компетенції, а й містить поняття інформаційної компетенції [281].

Компетентний перекладач, крім досконалого володіння мовами оригіналу та перекладу, може правильно приймати перекладацькі рішення, усвідомлює свою роль як міжкультурного посередника в процесі комунікації [3;6]. Майбутні перекладачі повинні не тільки володіти навиками перекладу, а й усвідомлювати цінності перекладацької професії. Професійна компетентність перекладача характеризується, насамперед, як сукупність знань, умінь, навичок і особистісних характеристик, які потрібні перекладачу для успішного здійснення своїх професійних функцій. Загалом професійну компетентність перекладача визначають як широке, багатопланове, інтегральне поняття, яке означає міру оволодіння професією перекладача, що виявляється в адекватності вирішення фахових завдань.

Кожна компетенція перекладача повинна забезпечуватися набором дисциплін та практик, об'єднаних у відповідні модулі, а зміст модулів дисциплін має повністю відповідати рівню цих компетенцій.

Як свідчать наукові праці [3;6], що важливим компонентом компетенції є знання (перевірений практикою і підтверджений логікою результат пізнання дійсності, його відображення у свідомості людини у вигляді уявлень, понять, суджень, теорій).

Зміст освіти охоплює різні види знань, які характерні для фундаментальних наук: основні поняття й терміни, без яких неможливо зрозуміти жодного тексту, жодного елементу знань; факти повсякденної дійсності й науки, які дають змогу зрозуміти закони науки, формувати переконання, доводити і відстоювати свої ідеї, основні закони науки, що розкривають взаємозв'язки різних об'єктів і явищ дійсності; теорії, які містять систему наукових знань про певну сукупність об'єктів, зв'язки між законами, прогноз у певній предметній галузі; знання про способи діяльності, методи пізнання й історію отримання знань, історію науки; оцінні знання, знання про норми ставлень до різних явищ життя. Отже, усі види знань взаємопов'язані й потребують комплексного засвоєння.

Водночас, у європейській системі освіти виділяють п'ять типів освітніх модулів, які складають основу формування навчальної програми: основні, підтримуючі, організаційні та комунікаційні, спеціалізовані (додаткові), переносні. Ці модулі покладені в основу для здійснення моніторингу навчальних досягнень студентів у Європі [69].

Перейдемо до розгляду професійної компетентності, яка містить аналітичні, комунікативні, прогностичні та інші розумові процеси, вимагає значного інтелектуального розвитку, дозволяє найбільш ефективно здійснювати освітню діяльність і забезпечує процес розвитку й саморозвитку особистості. «Професійна компетентність – це особистісне утворення, яке забезпечує якісне виконання професійної діяльності, тому особливості професійної компетентності фахівця та її складників визначаються особливостями його професійної діяльності [46]».

#### *Освітні модулі європейської системи*

Європейська система освіти виділяє п'ять типів освітніх модулів, що складають основу формування державного освітнього стандарту	<i>Основні модулі</i> – ядро освітньої програми, що формують базові загально-професійні й професійно-профільовані знання випускника
	<i>Підтримуючі модулі</i> – формують загальнонаукові знання випускника
	<i>Організаційні й комунікативні модулі</i> – формують системні, організаційно-управлінські, міжособистісні знання випускника
	<i>Спеціалізовані (додаткові) модулі</i> – сукупність факультативних дисциплін, які розширюють і поглиблюють знання випускника з обраного напрямку
	<i>Переносні модулі</i> – включають навчальні і виробничі практики, курсові й дипломні роботи, підсумкову атестацію, науково-дослідну роботу в магістратурі.

Європейська система освіти виділяє п'ять типів освітніх модулів, що складають основу формування державного освітнього стандарту.

Основні модулі – ядро освітньої програми, що формують базові загально-професійні й професійно-профільовані знання випускника.

Підтримуючі модулі – формують загальнонаукові знання випускника.

Організаційні й комунікативні модулі – формують системні, організаційно-управлінські, міжособистісні знання випускника.

Спеціалізовані (додаткові) модулі – сукупність факультативних дисциплін, які розширюють і поглиблюють знання випускника з обраного напрямку.

Переносні модулі – включають навчальні і виробничі практики, курсові й дипломні роботи, підсумкову атестацію, науково-дослідну роботу в магістратурі.

Поняття «професійна компетентність у наукових роботах», як зарубіжних так і вітчизняних науковців [17, 49] виступає в контексті з такими поняттями, як професіоналізм, професійна культура і професійна творчість. Але поняття ці не є тотожними і розкривають різні вияви діяльності людини. Так, професіоналізм визначається у психолого-педагогічній літературі як достатній рівень розвитку професійної культури і самосвідомості, який забезпечує творче вирішення завдань діяльності. Отже, професіоналізм виступає головною умовою суб'єктної реалізації індивіда. Від нього залежить успіх професійної кар'єри і життєвого благополуччя.

На думку І. Зязюна [21], складниками професіоналізму в будь-якій професії є компетентність та озброєння системою вмінь. Втім, І. Зімня [40] вважає, що однією з основ професійної майстерності є професійна компетентність, яка визначається базовими знаннями й умінями педагога, його ціннісними орієнтирами, мотивами діяльності, розумінням себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємодії з оточенням. Зокрема, А. Bruno, I. Vares, T. Brock, C. Anderson [37] підкреслюють, що професійна компетентність «у цілому характеризується сукупністю інтегрованих знань, умінь і досвіду, а також особистих якостей, що

дозволяють людині ефективно проектувати і здійснювати професійну діяльність через взаємодію з навколишнім світом».

Підсумовуючи думки науковців, можна зробити висновок, що в основу показників сформованості суб'єктної професійної компетентності можуть бути покладені характеристики актуальної й потенційної діяльності фахівця.

Аналіз джерельної бази дослідження [51] дав змогу з'ясувати, що професійна компетентність майбутнього перекладача – це його здатність розв'язувати професійні проблеми, завдання в умовах професійної діяльності та сукупність знань із фахових дисциплін, а також уміння застосовувати їх у практичній діяльності, яка і визначає результативність й ефективність праці.

Таким чином, професійна компетентність майбутнього перекладача авіаційної галузі це :

- по-перше, це комбінація особистих і професійних якостей,
- по-друге, вона постійно розвивається й оволодіває сучасними технологіями в галузі авіації,
- по-третє, дозволяє здійснювати професійну діяльність на високому якіс-ному рівні.

Аналіз наукової джерельної бази [37, 33, 49, 51] показав, що сформованість професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі визначалася за такими критеріями:

- *теоретична компетентність*: володіння навичками лінгвістичної реалізації професійної комунікації, знання основних вимог до термінів та їхньої особливості, сфери застосування авіаційної термінології; знання основних історичних фактів розвитку України як авіаційної держави; основних елементів діяльності авіаційних компаній світу; основних виробників повітряних суден (ПС); основні елементи конструкцій ПС та ін.;
- *практична компетентність*: досягнення комунікативних цілей у різних типах спілкування (офіційне, неофіційне, ділове, академічне); уміння виділяти

авіаційний термін у структурі речення, здійснювати перекладацькі трансформації; перекладати терміни – стійкі словосполучення; перекладати термінологічні скорочення та ін.;

- *особистісна компетентність*: володіння морально-етичними нормами та професійними цінностями; постійний розвиток індивідуальних здібностей і талантів; вміння знаходити рівновагу між особистими цілями і навчанням в університеті; переборення шаблонів та стереотипів мислення; здатність бачити більше виборів у різних ситуаціях.

### **1.3. Комунікативні здібності як основа формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі**

В умовах сьогодення збільшується потреба у висококваліфікованих перекладачах для авіаційної галузі, які мають на базі глибокої загальнотеоретичної та професійно орієнтованої підготовки необхідні знання, вміння й навички.

Професійна підготовка майбутніх перекладачів є процесом формування їхньої комунікативної компетентності, що передбачає нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому до рівня носія мови.

Комунікативні здібності є необхідною основою для формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Оскільки перекладачі авіаційних текстів взаємодіють з різноманітними сторонами, включаючи клієнтів, авторів тексту та інші комунікативні групи, вони повинні володіти високим рівнем комунікативних навичок.

Перекладачі повинні мати вміння ефективного письма й говоріння, а також здатність аналізувати й інтерпретувати інформацію. Вони повинні бути в змозі передавати точний зміст інформації, забезпечуючи при цьому відповідність між вихідним та перекладеним текстом [73].

Крім того, перекладачі авіаційних текстів повинні мати добрі навички міжкультурної комунікації. Вони мають урахувати специфіку авіаційного фахового вживання мови, щоб забезпечити точність та читабельність перекладу. Досвідчений перекладач повинен також бути здатний вирішувати конфліктні ситуації, виникаючі через міжкультурні відмінності.

Розуміння та дотримання професійних етичних стандартів також є складовою частиною комунікативних здібностей перекладачів авіаційного сектору. Вони повинні дотримуватися принципів конфіденційності й забезпечувати безпеку інформації.

Тому комунікативні здібності є важливою передумовою для успішної професійної діяльності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Вони допомагають забезпечити високу якість перекладу та задоволення потреб комунікативних сторін.

Зазначемо, що формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі сприяє реалізація педагогічних умов, які спрямовані на успішне досягнення поставленої мети з формування професійно-комунікативної особистості й забезпечення вдосконалення навчально-виховного процесу. Ми вважаємо, що формування професійної спрямованості навчання майбутніх перекладачів авіаційної галузі має важливе значення, адже сприяє закріпленню позитивного ставлення та інтересу до майбутньої професії, вдосконаленню знань, умінь та навичок студентів, набуттю досвіду професійно-комунікативної діяльності, формуванню професійно важливих якостей, актуальних не лише для продуктивної перекладацької, а й комунікативної діяльності в галузі цивільної авіації [21, 45].

Робота в авіаційній промисловості може бути складним і корисним вибором кар'єри з такими робочими місцями, як аеропорти, які забезпечують жваве та вимогливе середовище. Роботи в авіаційній промисловості часто сприймаються як «роботи мрії», тому конкуренція може бути важкою.

Завдяки своїй різноманітності, важливості та специфічному мультикультуралізму авіаційна галузь постійно потребує письмових та усних перекладів, локалізації та термінологічних послуг у різних галузях. Проекти перекладу в цій галузі включають

переклад національного та міжнародного законодавства, загальних авіаційних правил, посібників з ремонту або переклад для внутрішнього та зовнішнього спілкування.

Усні та письмові перекладачі в авіаційній галузі повинні працювати в рамках своєї практики. Це означає, що вони не повинні давати поради, висловлювати особисту думку чи інші послуги своїм клієнтам. Професійні усні та письмові перекладачі підтримують культурну чутливість, повагу та професійну поведінку, включаючи одяг, який відповідає ситуації, щоб не відволікати увагу. Перекладач має бути клієнтоорієнтованим.

Подібно до усних і письмових перекладачів в інших галузях і галузях, перекладач в авіаційній промисловості повинен розкривати будь-яку передбачувану необ'єктивність або конфлікт інтересів, включаючи особисті стосунки з тією чи іншою стороною. Надання послуг друзям або членам родини може порушувати право людини на приватне життя. Перекладач може зіткнутися з невирішеними текстовими труднощами, які створюють конфлікт, включаючи незрозумілий вихідний код, непідтвержену термінологію чи особисту упередженість, про які він повинен розкрити своєму клієнту [45, 69, 71].

Складність роботи перекладача в авіаційній галузі полягає, перш за все, в тому, що йому доводиться працювати з різними видами перекладу. Особливу складність виділяє синхронний переклад, особливо в тих випадках, коли експерт працює з носіями мови. З огляду на це лексичні та граматичні аспекти перекладу вимагають особливої уваги, оскільки незначна неточність може вплинути на розуміння окремої фрази або навіть цілого речення. Цей вид перекладу потребує перекладача зі швидкістю мислення та миттєвою реакцією та досконалим знанням авіаційних технічних термінів.

Не всі перекладачі здатні перекласти вузькоспеціалізований технічний текст в авіаційній галузі. Справа не тільки в кваліфікації перекладача, він може бути дійсно хорошим професіоналом, але якщо немає розуміння суті тексту, навряд чи вдасться зробити справді точний переклад.

Аналізуючи джерельну базу [67; 70; 73], можемо зазначити, що професійна компетенція перекладача включає низку важливих навичок і знань, необхідних для



ефективного виконання перекладацьких завдань. Основні аспекти професійної компетенції перекладача включають:

- знання мов: Перекладач повинен мати високий рівень знання мови вихідного тексту (мова, з якої проводиться переклад) і мови цільового тексту (мова, на яку проводиться переклад). Це включає граматику, лексику, синтаксис і стиль.
- знання предметної області: Перекладач повинен мати розуміння тематики тексту, з якої він перекладає, особливо в технічних, юридичних або медичних сферах. Він повинен розуміти спеціалізовану термінологію та контекст, щоб забезпечити точний переклад.
- культурна компетенція: Перекладач повинен мати розуміння культурних особливостей як мов, з яких і на які він перекладає. Це включає знання про культурні нюанси, вирази та конвенції, що можуть впливати на сприйняття тексту.
- вміння досліджувати: Перекладач повинен вміти швидко і ефективно знаходити потрібну інформацію про терміни, поняття або специфічні фрази, з якими він може зіткнутися під час перекладу.
- комунікативні навички: перекладач повинен мати вміння ефективно спілкуватися з клієнтами, редакторами або іншими стейкхолдерами, щоб зрозуміти їх вимоги та уникнути непорозумінь.
- вміння працювати з технологіями: Професійний перекладач повинен бути ознайомлений з перекладацькими інструментами та технологіями, що полегшують процес перекладу, наприклад, комп'ютерна підтримка перекладу (Computer-assisted translation tools – CAT tools), машинний переклад та інші.

Водночас, проведений аналіз науково-джерельної бази [34; 67] дозволив дійти висновків, що:

- по-перше, формування професійної компетентності майбутніх перекладачів в авіаційній галузі є серйозною психолого-педагогічною проблемою. Це вимагає поєднання знань, навичок і особистісних якостей, необхідних для виконання професійних завдань в цій галузі.

- по-друге, одним з ключових аспектів формування професійної компетентності є психологічна підготовка майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Це включає розуміння стресу, працездатності та управління емоціями в критичних ситуаціях, а також розвиток комунікативних навичок та ефективного спілкування з пасажиром та іншими членами екіпажу.

- по-третє, педагогічний аспект полягає у розробці та впровадженні спеціальних навчальних програм, які охоплюють теоретичні знання, практичні навички та ситуативне моделювання, що сприяють формуванню компетентності. Важливо також забезпечити здобувачам вищої освіти можливість для отримання практичного досвіду шляхом стажування або практики в авіаційній галузі.

- по-четверте, врахування особистісних особливостей майбутніх фахівців є невід'ємною частиною психолого-педагогічного підходу. Знання і розвиток таких рис, як комунікабельність, лідерство, толерантність до ризику та вміння працювати в команді, є не менш важливими, ніж технічний know-how.

- по-п'яте, загалом, формування професійної компетентності майбутніх авіаційних фахівців потребує комплексного підходу, що поєднує психологічні, педагогічні та особистісні аспекти. Розробка програм навчання, забезпечення практичного досвіду та підтримка особистісного розвитку студентів - це ключові елементи успішного процесу формування професійної компетентності у авіаційній галузі.

## **Розділ 2. Діагностика рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі**

### **2.1. Розуміння дефініцій «моніторинг», «діагностика», «оцінювання», «контроль»**

Аналіз наукової літератури свідчить, що сучасну педагогіку неможливо уявити без активного використання інструментарію об'єктивних методів вимірювання та оцінювання якісних характеристик, притаманних людині, до яких належить і рівень знань. Такий інструментарій створювався і поступово вдосконалювався протягом останніх ста років. Мова йде про моніторинг – старанне спостереження, нагляд за процесом та змінами, що відбуваються.

Моніторинг [англ. monitoring] – характерний для англійської мови суфікс «-ing» свідчить про латинське походження цього слова. Англійсь-кий тлумачний словник пропонує такий варіант перекладу дієслова monitor v. – to watch, to listen, to examine – спостерігати, слухати, пере-віряти [69].

Як свідчить аналіз психолого-педагогічної літератури [17, 20, 47, 52, 270, 39, 69] поняття «моніторинг» введено в науковий обіг у 60-х роках ХХ ст. і одне з його перших нормативних визначень подано у 1977 році у Міжнародній енциклопедії освіти, де це поняття визначається як технологія постійного спостереження конкрет-ного явища, його оцінки і прогнозування розвитку.

Термін «моніторинг» з'явився в українській мові порівняно не так давно. У 10-томному академічному словнику української мови, що був виданий ще до 2000 року, цього терміна ще нема. Він запозичений з англійської мови і є лише в тлумачних словниках сучасної української мови, що почали видаватись після 2000 року.

У сфері освіти моніторинг запроваджується для вивчення ефективності навчальних і педагогічних систем, процесів, розвитку суспільного інтелекту, знань учнів тощо. У науковій педагогічній літературі [69; 73; 75] зустрічається багато тлумачень

поняття «моніторинг», що зумовлюється, у першу чергу, різноманітними контекстами наукового і практичного дослідження цього феномена.

Визначаючи моніторинг, можна стверджувати, що метою моніторингових досліджень є виявлення відповідності бажаному результату.

Сьогодні в педагогіці ще не існує чітко встановленого підходу до визначення понять «моніторинг», «діагностика», «контроль», «оцінювання». Часто вони використовуються то в одному, то іншому значенні.

«Діагностика (від грецьк. *diagnosis* – розпізнання) – засіб виявлення результатів навчання й практика оцінювання якості навчально-виховної діяльності, стану педагогічних процесів і явищ, а також диференційована процедура отримання інформації щодо показників, критеріїв, ознак, віднесення їх до певного класу, внаслідок чого отримують достатньо повне уявлення про реальний стан окремих параметрів якості освіти [71]».

Визначаючи поняття «моніторинг», науковці [9, 57, 76] називають цей процес лонгітудною діагностикою та вважають, що педагогічна діагностика покликана, по-перше, оптимізувати процес індивідуального навчання, по-друге, в інтересах суспільства забезпечувати правильне визначення результатів навчання. За допомогою педагогічної діагностики аналізується навчальний процес і визначаються результати навчання.

Водночас, моніторинг характеризується діагностичною спрямованістю. В. Ландсман [76], працюючи над питанням зовнішнього стандартизованого тестування навчальних досягнень учнів загальноосвітньої школи, вбачає діагностичну функцію у зовнішніх вимірюваннях навчальних досягнень учнів на певних етапах навчання (у процесі навчання) у формі освітнього моніторингу з метою вивчення рівня та якості навченості учнів з конкретного предмета або галузі освіти.

На думку науковців [72] діагностика це процес, який з'ясовує причини, що сприяють чи перешкоджають досягненню накреслених результатів. Окрім традиційних контролю, перевірки, оцінки знань і вмінь, діагностика містить їх аналіз, виявлення динаміки,

тенденцій, прогнозування подальшого розвитку результатів навчальної діяльності. Зазначені вище фактори показують відмінність діагностики від процесу перевірки результатів навчання. Останнє є констатацією наслідків навчально-пізнавальної діяльності учнів без пояснення їх походження. Спільне в моніторингу і діагностиці вбачаємо в тому, що обидва процеси пояснюють походження результатів навчання, а не лише констатують їх.

Таким чином, діагностику і моніторинг дослідники часто ототожнюють, хоча діагностика характеризується більш диференційованим підходом до оцінювання певних явищ педагогічного процесу, на відміну від моніторингу, для якого характерне тотальне оцінювання.

Підсумовуючи зазначене вище, можемо дійти висновку, що моніторинг відрізняється від діагностики:

по-перше, безперервністю процесу;

по-друге, технологічністю збирання даних, що дає можливість отримувати великі масиви первинної інформації, тобто тотальним оцінюванням;

по-третє, наявністю індивідуальності й диференційованості (якщо йдеться про моніторинг на загальнодержавному рівні);

по-четверте, можливістю використовувати комп'ютерні інформаційні системи для швидкого введення, нагромадження та оброблення первинних даних, що дозволяє оперативної налагодити зворотний зв'язок у системі управління.

Для діагностики ці характеристики не є обов'язковими. Але для моніторингу вони важливі, тому його відносять до сучасних високоінтелектуальних технологій управління.

З'ясуванню сутності моніторингу може посприяти його зіставлення з контролем. Під поняттям «контроль» науковці [37;69] розуміють виявлення, вимір і оцінку результатів навчально-пізнавальної діяльності тих, хто навчається. У синонімічному плані поняття «моніторинг» іноді замінюється поняттям «контроль».

У наукових працях [23; 64] підкреслено, що основними функціями контролю й оцінки є: контролююча, яка передбачає визначення рівня досягнень окремого учня, з'ясування рівня готовності до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу відповідно планувати і викладати навчальний матеріал; діагностично-коригуюча, що допомагає з'ясувати причини труднощів, які виникають в учня під час навчання, виявити прогалини в знаннях і вміннях та коригувати його діяльність, спрямовану на усунення недоліків; стимулюючо-мотиваційна, що визначає таку організацію оцінювання навчальних досягнень учнів, коли його проведення стимулює бажання покращити свої результати, розвиває відповідальність та сприяє змаганням учнів, формує мотиви навчання; навчальна, що зумовлює таку організацію оцінювання навчальних досягнень учнів, коли її проведення сприяє повторенню, уточненню й систематизації навчального матеріалу, вдосконаленню підготовки учня; виховна, що передбачає формування вміння відповідально і зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, сприяє розвитку якостей особистості: працелюбності, активності, акуратності та інших.

Науков-джерельна база [28; 69] свідчить що діагностика сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів включає методи письмового контролю; тестового контролю; портфоліо та інших продуктів самостійної навчальної діяльності.

Таким чином, проведений аналіз дефініцій «моніторинг», «діагностика», «оцінювання» та «контроль» дав можливість установити, що:

– по-перше, моніторинг – цілісний управлінський інструмент, до складу якого входять діагностика, дослідження, контроль і оцінювання, які перебувають у постійному взаємозв'язку та проявляються залежно від завдань моніторингу;

– по-друге, моніторинг відрізняється від діагностики безперервністю процесу; технологічністю збирання даних, що дозволяє одержувати значні масиви первинної інформації. Діагностика характеризується більш диференційованим підходом до оцінювання певних явищ педагогічного процесу;

– по-третє, різниця процесів моніторингу і оцінювання полягає в лонгітюдності відстеження певного об'єкта в освітній діяльності. Якщо для оцінювання важливий кінцевий результат, то одним із завдань моніторингу є визначення стану на будь-якому етапі навчально-виховного процесу;

– по-четверте, моніторинг – це багатогранний процес, до складу якого невід'ємно входить контроль. Основним завданням для контролю є діагностика та надання інформації про стан об'єкта, то для моніторингу – коригування й прогнозування розвитку об'єкта.

## **2.2. Технологія формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі**

Підготовка майбутніх перекладачів авіаційної галузі – це складна психолого-педагогічна система із специфічним змістом, вона містить особливі структурні елементи, особливості навчального процесу, форми відношень, особливі для конкретного фаху навички, вміння та знання. Ці складові вдосконалюються через детальне дослідження. Перекладач має читати і вчитувати, передавати інформацію, здобути ним як з усних, так із письмових джерел, учасникам перекладацької ситуації, слухати і чути, розуміти й інтерпретувати. Зростає значення письмової комунікації: це обмін інформацією за допомогою використання сучасних носіїв інформації, ведення ділового листування. Все це висуває підвищені вимоги до професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі [55].

Дослідження психологічного та дидактичного змісту процесу формування компетенції перекладачів авіаційної галузі фактично почалося недавно, а тому нині ця діяльність оснований більше на ряді гіпотез аксіоматичного характеру, ніж на певному ряді надійних результатів, одержаних у ході досліджень.

Наявні наукові праці [55, 74] також говорять про те, що проблема формування компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі не була предметом спеціального науково-педагогічного дослідження, хоча окремі питання вдосконалення

їхньої професійної підготовки вивчалися в таких аспектах: формування перекладацької компетенції; формування соціокультурної компетенції; формування іншомовної комунікативної компетенції; формування професійної компетенції.

Питання підготовки перекладачів у ВНЗ порушувались у працях вітчизняних і зарубіжних науковців (І. Алексєєва, Н. Білоус, В. Виноградов, Т. Ганічева, І. Колодій, О. Ковтун, В. Карабан, В. Комісаров, І. Корунець, Т. Musgrave, Е. Steiner, J. Vermeer та ін.)

Проблемою виявлення рівнів та критеріїв сформованості професійної компетентності займалося багато вчених (Т. А. Гудкова, О. Г. Назарова, Н. В. Кузьміна, А. К. Маркова, А. А. Реан, О. Н. Іонова та ін.).

Як свідчать наукові дослідження [55], що для підготовки конкурентноспроможного на ринку праці перекладача даної галузі необхідна наукова співвіднесеність умінь, знань та навичок. В «Українському педагогічному словнику» вміння описано як «здатність належно виконувати певні дії, заснована на доцільному використанні людиною набутих знань і навичок. Формування умінь проходить кілька стадій: ознайомлення з вміннями, усвідомлення їх смислу, початкове опанування ними, самостійне і точне їх виконання». Щодо цього С. Рубінштейн казав, що засвоєння системи знань, поєднаних з оволодінням відповідними навичками, є основним змістом, найбільш важливим завданням навчання. Навички в навчанні – це «навчальні дії, які набувають внаслідок їх багаторазового виконання автоматизованого характеру» [53].

При визначенні змісту та структури професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі варто враховувати специфіку професійної діяльності фахівців авіаційної галузі. Було виокремлено три загальні групи авіаційних фахівців, у результаті аналізу сутності професійної діяльності авіаторів [55, 57]:

- інженери-механіки, радіотехніки, електроніки, системотехніки і т. ін., що опікуються проблемами технічного забезпечення польотів;

- льотний склад, на який покладено обов'язки, пов'язані з керуванням повітряним судном і його системами впродовж польотного часу, та авіаційний персонал з управління повітряним рухом, які у своїй сукупності становлять інженерів-операторів;



- інженери-економісти, що здійснюють організаторську, управлінську і комерційну діяльність на авіаційному транспорті.

Дослідники зазначають [55, 67, 74], що перекладач, що спеціалізується на авіаційній галузі, має володіти не тільки відмінною мовною та мовленнєвою компетенцією з іноземної та української мов, мати базові знання з історії авіації, добре володіти авіаційною термінологією, добре розумітися на структурній будові повітряних суден, принципах функціонування аеропортів тощо, а також мати ряд спеціальних професійних умінь і навичок.

Досліджено, що у своїй професійній діяльності перекладач авіаційної галузі виконує ряд різних завдань. Його послуги потрібні для:

- перекладу юридичних документів, що пов'язані із врегулюванням відносин «авіакомпанія-влада», «пасажир-авіакомпанія», «авіакомпанія- авіакомпанія» та ін.);
- перекладу технічної документації, тобто документів, що пов'язані із технічними характеристиками авіаційного обладнання);
- участі в перемовинах із продажу та закупівлі авіаційного обладнання;
- перекладу нормативних документів міжнародних організацій цивільної авіації (ICAO, IATA та ін.);
- листування авіакомпаній з постачальниками техніки та органами влади;
- реєстрації імпортованих літаків у Державній авіаційній службі України;
- листування з навігаційною компанією Євроконтроль;
- перекладу інструкцій для пілотів та інших документів, що входять до електронної бортової бібліотеки (electronic flight bag);
- перекладу формулярів виробників літаків тощо.

Водночас, дослідниками [45, 58, 68] було виділено ряд особливих професійних умінь і навичок, яких має набути майбутній перекладач авіаційної галузі.

По-перше, уміння та навички, важливі для виконання письмового перекладу нормативної та технічної авіаційної документації [52]:

- уміння добирати і правильно використовувати технічні засоби перекладу;

- уміння аналізувати текст оригіналу, знаходити стандартні і нестандартні перекладацькі проблеми і обирати засоби їх вирішення задля дотримання однозначності і точності перекладного тексту;

- уміння долати труднощі, що стосуються термінологічних, лексичних, стилістичних і граматичних особливостей авіаційного дискурсу вихідної мови;

- уміння правильно використовувати певні довідники та словники;

- уміння використовувати сучасну технічну наукову та звісно авіаційну термінологію мовою оригіналу та українською мовою;

- уміння знаходити та виправляти змістові та термінологічні невідповідності, редагувати переклади з метою здобуття однозначності та точності інформації, обґрунтовано критикувати і оцінювати різні варіанти;

- навички оперативного отримання й обробки робочих матеріалів;

- уміння належним чином оформлювати офіційні нормативні документи.

По-друге, уміння та навички, потрібні для відтворення усного перекладу текстів авіаційної галузі [52]:

- уміння знаходити необхідну інформацію і викладати її зрозумілим та грамотним чином;

- уміння оперативно обробляти великі обсяги текстів з голосу;

- уміння запам'ятовувати, перекладати і викладати цифрову інформацію;

- володіння загальноприйнятими системами аббревіатур та скорочень;

- володіння навичками скоропису;

- чітка дикція та уміння володіти своїм голосом.

Оптимальним добром педагогічних підходів та технологій, що використовуються в навчальному процесі авіаційної спеціальності визначається успішність підготовки фахівців у сфері авіаційного перекладу. Аналіз методичної та психолого-педагогічної літератури [37, 55, 61], врахування особливостей їхньої майбутньої професійної діяльності, вивчення нормативної документації з питань

організації освітнього процесу з підготовки майбутніх перекладачів, спостереження за навчальним процесом дають можливість визначити підходи до їхньої підготовки у ВНЗ.

Отже, було досліджено що справжня модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі розроблена відповідно до положень системного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, соціокультурного та контекстного підходів.

Системний підхід дозволяє вивчити процес навчання та виховання як цілісне та взаємопов'язане явище та побудувати модель формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі, компоненти якої взаємопов'язані.

Особисто -діяльнісний підхід дозволяє переорієнтувати навчальний процес на постановку та вирішення студентами конкретних навчальних завдань із засобом виконання діяльнісних завдань та з урахуванням особливостей студента.

Застосування компетентнісного підходу у процесі навчання майбутніх перекладачів передбачає оволодіння учнями окремих компетенцій авіаційної галузі, необхідних для виконання успішної професійної діяльності в майбутньому, внаслідок чого у майбутнього фахівця формувалася професійна компетентність.

Соціокультурний підхід дозволяє організувати підготовку майбутніх перекладачів авіаційної галузі таким чином, що в процесі навчання перекладу та оволодіння мовою відбувався процес пізнання іншої культури та суспільства – носія цієї культури.

Контекстний підхід – завдяки якому в процесі навчання перекладу вдається максимально наблизити зміст та форми освіти до змісту та форм професійної діяльності майбутнього перекладача.

Джерельна база свідчить, що застосування вищезгаданих підходів визначає дотримання наступних основних принципів [60]:

- принцип особистісного включення студента до навчальної діяльності;
- принципу моделювання у навчальній діяльності цілісного змісту, форм та умов професійної діяльності фахівців;
- принципу проблемності змісту навчання;

- принципу міжособистісної взаємодії та діалогічного спілкування;
- принципу диференційованого підходу до учнів з урахуванням їх вікових особливостей, інтересів, рівня підготовки;
- принципу культуровідповідності.

Доведено, що сукупність перерахованих підходів, а також лежать у їх основі принципів становить методологічний блок цієї моделі та регулює формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

У змістовно-процесуальному блоці представлені компоненти професійної компетентності майбутніх перекладачів, які формуються у процесі навчання перекладу, а саме: перекладацька, компенсаторна та професійно-особистісна складові. Під час навчання перекладу здобувачі вищої освіти отримують знання про типологію перекладних відповідностей, основні моделі перекладу та перекладацькі трансформації, навчаються вибирати правильну стратегію перекладу та виконувати переклад на професійному рівні, опановують компенсаторні стратегії, вербальні та невербальні засоби спілкування. Крім того, у майбутніх перекладачів формуються професійно-особистісні якості; позитивна мотивація до навчання та майбутньої професійної діяльності; професійна спрямованість.

Відповідно до принципів технології контекстного навчання у запропонованій моделі виділено три основні взаємопов'язані етапи: семіотичний, імітаційний, соціальний. У рамках кожного етапу здійснюється робота з формування трьох критеріїв професійної компетентності, які формуються у процесі навчання перекладу: перекладацького, компенсаторного та професійно-особистісного. Семіотичний етап є початковим етапом, передбачає індивідуальне засвоєння студентом теоретичної інформації і в основному включає роботу з текстом (теоретична інформація про типологію перекладних текстів, перекладацькі трансформації, виконання аналізу тексту, відомості про основні труднощі при перекладі, типові помилки, практика у перекладі конкретних видів тексту). Імітаційний етап передбачає імітацію майбутньої професійної діяльності на основі наявної теоретичної інформації (ділові та рольові ігри,

моделювання процесу перекладу). Соціальний етап є розглядом проблемних ситуацій та фрагментів професійної діяльності перекладача, причому робота здійснюється в колективі та потребує навичок взаємодії (розбір кейсів, курсові роботи, конференції, навчальна та виробнича практика).

Доведено, що формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у процесі навчання перекладу реалізується за допомогою певних методів, засобів та форм організації викладання, які складають організаційний блок цієї моделі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у процесі навчання перекладу. До основних методів формування професійної компетентності майбутніх перекладачів належать пояснювальний та логічний методи, які необхідно використати на першому етапі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у процесі навчання перекладу. Важливим є метод кейсів, ігрові імітаційні та неігрові методи інтерактивного навчання, дослідницький та проектний методи. До основних форм організації процесу підготовки майбутніх перекладачів належать проблемні лекції, ділові та рольові ігри, імітаційні ситуації, усний переклад з аркуша, робота з різними видами тексту, запис перекладу на аудіоносії тощо. Засоби організації процесу формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у процесі навчання перекладу включають як навчальні програми та плани, навчальні посібники, словники, довідкову літературу, так і актуальні матеріали з мережі Інтернет, медіа-засоби навчання, комп'ютерний клас [3].

Науковці-дослідники [3, 27, 45, 46] під професійною компетентністю майбутніх перекладачів авіаційної галузі розуміють інтегративну властивість особистості, її здібності та особисті якості, необхідні для успішного здійснення професійної діяльності, що включають перекладацьку, компенсаторну та професійно-особистісну складові. Отже, критеріями сформованості професійної компетентності є її компоненти, а саме перекладацький, компенсаторний та професійно-особистісний.

Доведено, що прогнозованим результатом реалізації моделі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі є перехід на більш високий рівень сформованості професійної компетентності студентів.

Усі компоненти моделі формування професійної компетентності взаємопов'язані і є цілісністю. Так, мета формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у процесі навчання перекладу визначає зміст процесу її формування; мета та зміст вимагають певних методів, засобів та форм організації процесу формування професійної компетентності; необхідні контроль та оцінка процесу формування професійної компетентності, а на процес формування професійної компетентності у процесі перекладу впливають певні педагогічні умови. Взаємопов'язаність блоків є передумовою цілісного та безперервного процесу підготовки майбутніх спеціалістів.

### **2.3. Педагогічні умови ефективної реалізації технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі**

Оскільки професійна компетентність передбачає наявність професійних знань, вмінь, навичок та професійно значущих якостей особистості, які є результатом навчальної та практичної діяльності, то ефективність їх формування й розвитку залежить від особливостей організації цієї діяльності.

У процесі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі важливо забезпечити такі умови, за яких здобувачі вищої освіти мають перебувати в різних професійних ситуаціях та приймати оптимальні рішення [27, 45, 68, 69].

Отже, для ефективної підготовки спеціаліста, формування тих чи інших якостей і властивостей його особистості, виникає потреба у створенні певних (організаційних, соціальних, економічних, психологічних, педагогічних) умов.

У науковій літературі подається наступне визначення поняття «умова»:

1) «все те, від чого залежить інше»;

2) «середовище, умови, в яких перебувають і без яких не можуть існувати предмети, явища».

Науковці розглядають «умови», як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у дослідженні завдань. Ми погоджуємося з визначенням, згідно з яким педагогічні умови – це комплекс засобів, спрямованих на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, які забезпечують перехід на більш високий рівень її сформованості.

У сучасній педагогічній теорії існує також термін «організаційно-педагогічні умови». Їх визначають як:

- функціональну впорядкованість суб'єкт-об'єктних відносин учасників педагогічного процесу;
- обставини, які змінюють (пришвидшують, стимулюють або загальмовують) формування та розвиток освітніх явищ, процесів, систем, рис особистості.

Зазначемо, що на процес ефективної підготовки компетентного фахівця кожної галузі впливають різні умови: організаційні, соціальні, економічні, психологічні та педагогічні [57, 63, 65, 73]. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі також потребує створення певних умов. Уточнимо їх значення.

У науковому знанні пропонується таке визначення феномена «умова»:

- необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь;
- правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [59].

Системний аналіз психолого-педагогічних та філософських джерел дає можливість розглядати категорію «умови» як складову будь-якого процесу, зокрема і процесу формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі фахової підготовки.

У педагогіці вищої школи педагогічні умови розглядають як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у дослідженні завдань. Виходячи з положень, обґрунтованих такими вченими, як А. Алексюк, В. Андрєєв, А. Аюрзанайн, О. Бражнич, Н. Іпполітова, П. Підкасистий, вважаємо, що термін «педагогічна умова» – це певна обставина, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [46, 67, 71].

На думку О. Бражнич, «педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети» [46]. Науковці А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на:

а) зовнішні:

- позитивні відносини викладача і студента;
- об'єктивність оцінки навчального процесу;
- місце навчання, приміщення, клімат тощо.

б) внутрішні (індивідуальні):

- індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо).

Зазначимо, що спільною рисою всіх визначень цього поняття є спрямованість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу при вирішенні конкретних педагогічних завдань, які являють собою «комплекс засобів, спрямованих на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, які забезпечують перехід на більш високий рівень її сформованості».

Під час виокремлення педагогічних умов формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі було враховано такі чинники:



- особистісну мотивацію майбутніх перекладачів;
- науково-структурний зміст професійної підготовки;
- наявність об'єктивної діагностичної методики рівнів сформованості професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційного профілю.

Визначемо педагогічні умови ефективної реалізації навчально-виховного процесу з формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі:

- спрямованість діяльності викладача на формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів;
- вмотивованість студентів-майбутніх перекладачів авіаційної галузі щодо формування професійно-комунікативної компетентності у процесі оволодіння фахом;
- урахування компетентнісного, діяльнісного та контекстного підходів у процесі формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі;
- організація навчально-виховного процесу з урахуванням наявного рівня сформованості професійно-комунікативної компетентності та з використанням змісту, форм, методів, які формують комунікативну особистість компетентного перекладача, готового до діяльності в авіаційній галузі.

Однак, на нашу думку, професійно-комунікативна спрямованість навчання є визначальною при формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Водночас, проблему професійної спрямованості вивчали багато вчених (В. Безрукова, О. Власенко, В. Волкова, Р. Гуревич, І. Козловська, Н. Ничкало, Є. Павлютенков та ін.). Зазначимо, що єдиної думки щодо визначення цього поняття не існує, що свідчить про його складність. Окрім того, зауважимо, що дослідники вирізняють такі поняття, як «професійна спрямованість», «професійна спрямованість особистості», «професійна спрямованість навчання», «професійна спрямованість навчання фундаментальних дисциплін» [23, 61, 67].

Розглянемо декілька дефініцій цих понять.

Так, учений Л. Сергієнко характеризує професійну спрямованість зокрема формування особистості як інтегративну рису особистості. У свою чергу Г. Кашканова визначає професійну спрямованість навчання як цілеспрямовану взаємодію викладача та студентів, у процесі якої засвоюються знання, уміння, навички певної професії. Дослідник О. Дубінчук пропонує розглядати професійну спрямованість як принцип, характеризуючи її як основу зв'язку загального знання та способів його застосування з певними конкретними знаннями (техніка, технологія) та прийомами використання на рівні однієї або декількох професій. Л. Шевченко вважає, що професійна спрямованість – це складне, багатогранне утворення, яке є результатом формування системи ціннісних мотивів, які спонукають особистість до засвоєння нею професійних знань, умінь, навичок та способів їх творчого використання на практиці. Г. Кашканова зазначає, що професійна спрямованість – це один із найважливіших засобів активізації навчально-виховного процесу, який здатний забезпечити необхідну професійну підготовку студентів у процесі навчання. Професійна спрямованість становить якісну характеристику особистості, утворену сукупністю певних ціннісних орієнтацій, переконань, схильностей та здібностей, які виявляються в мотивах вибору професії [51].

Д. Щербакова зазначає [55], що професійна спрямованість – це провідна інтегральна риса особистості, характерною ознакою якої є вибіркове і мотиваційне ставлення індивіда до вибору професії відповідно до покликання й ідеалів, світогляду й інтересів. Структура професійної спрямованості складається зі змістової сторони намірів чи планів індивіда щодо вибору галузі, професії, спеціальності, функціональної придатності особистості (схильностей і здібностей), мотиваційної сфери (обґрунтування вибору) і психологічної готовності до роботи за обраною професією та в певному напрямі.

Професійна спрямованість, як зазначає О. Гулай [52], забезпечує глибокий взаємозв'язок між фундаментальною та професійною складовими підготовки майбутнього фахівця. Реалізація професійної спрямованості пов'язана із формуванням

мотиваційної сфери як основи професійної спрямованості особистості. На підставі аналізу результатів дослідження О. Гулай акцентуємо увагу на важливих функціях професійної спрямованості в педагогічному процесі. Основною є регулятивна функція, що полягає у регулюванні процесу навчання: співвідношенні фундаментальної та профільної компонент; відборі змісту, обсягу й логіки викладу матеріалу; виборі адекватних методів, засобів і форм організації навчання; забезпеченні інтеграції загальної і професійної освіти; створенні умов для якісної професійної підготовки. Крім того, професійна спрямованість виконує ще такі функції: має загальний стимулювальний вплив на навчальну діяльність; є важливою внутрішньою умовою розвитку особистості; позитивно впливає на якість знань, умінь і навичок студентів, на їхню глибину й дієвість, міцність і стійкість; регулює перебіг розумових процесів і сприяє інтелектуальному розвитку особистості; спонукає до самостійної пошукової, творчої діяльності.

Д. Щербакова визначила два етапи формування професійної спрямованості. Перший етап закінчується вихованням інтересу до діяльності з оволодіння професією і становить нижчу стадію розвитку професійної спрямованості. Вища стадія виявляється у вигляді схильностей, рис і переконань особистості. Другий етап завершується готовністю спеціаліста до самостійної професійної діяльності. Автор зазначає, що структура професійної спрямованості та її зміст змінюються разом з особистісним зростанням фахівця. Розвиток професійної спрямованості у процесі навчання призводить до особистісного і професійного росту.

Під час навчальної діяльності здобувачів вищої філологічної освіти створюються відповідні педагогічні умови для розвитку професійної мотивації, для формування основ безперервного професійного зростання особистості.

Із метою вивчення стану сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі ми визначили, які мотиви спонукають здобувачів вищої освіти до професійного навчання:

- інтерес до перекладацької діяльності;

- інтерес до навчання за спеціальністю «Філологія»;
- потреба навчання у вищому навчальному закладі набуття професійних знань та вмінь з іншомовних вмінь та навичок;
- бажання найбільш повно реалізувати свої знання, вміння, навички і здібності в майбутній професійній перекладацькій діяльності;
- бажання допомагати людям у сфері іншомовної комунікації;
- бажання майбутніх перекладачів авіаційної галузі обов'язково після отримання освітньо-кваліфікаційного рівня „Бакалавр” продовжити навчання;
- прагнення в подальшому планувати й реалізовувати кар'єрне зростання.

Ієрархію потреб і мотивів розробив А. Маслоу, який обґрунтував наявність первинних і вторинних потреб людини, визначивши, що на найвищому рівні ієрархії потреб стоїть потреба в самореалізації, тобто прагнення й здатність особистості до реалізації внутрішнього потенціалу [69].

Також, важливим компонентом є умовний компонент моделі формування професійної компетентності майбутніх перекладачів, у якому розкрито такі педагогічні умови, необхідні для успішного формування професійної компетентності студентів у процесі навчання перекладу [3]:

- 1) здійснення професійної підготовки майбутніх перекладачів у процесі навчання перекладу на основі технології контекстного навчання;
- 2) здійснення професійної підготовки майбутніх перекладачів з опорою на метод кейс-стаді, в який інтегровано інші методи;
- 3) використання на заняттях з перекладу матеріалів авіаційної галузі та постійне їх оновлення.

Сучасна психолого-педагогічна наука досить ґрунтовно досліджує процес формування професійної й пізнавальної мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти. Наявні визначення понять дозволяють застосовувати різноманітні педагогічні технології й методи з метою формування стійкого інтересу майбутніх перекладачів авіаційної галузі до професійної діяльності і на основі пізнавального інтересу формувати

позитивну мотивацію до навчання. Одним з ефективних шляхів формування професійної й пізнавальної мотивації до навчання ми вважаємо застосування прийомів і методів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури [44] свідчить, що мотиви навчання поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішні мотиви є результатом спілкування з педагогами, групою, суспільством і набувають форми вимог, вказівок, підказок чи примусу, що зустрічає внутрішній опір особистості. Внутрішні мотиви – це бажання здійснювати навчальну діяльність для себе.

Окреслені педагогічні умови впливають на ефективне формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Саме педагогічні умови організації навчального процесу впливають на формування їхньої професійної компетентності.

Педагогічні умови створюються в навчальному процесі свідомо і мають забезпечувати результат якісного формування професійної компетентності майбутнього менеджера фармацевтичної галузі.

Науково-дослідні розвідки дозволили дійти наступних висновків:

Діагностика рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі зазвичай включає оцінку різних аспектів перекладу, а також знань та навичок, специфічних для авіаційної індустрії. Ключові пункти, на які слід звернути увагу в процесі діагностики:

– Мовні навички: Оцінка розуміння, вміння використовувати термінологію авіаційної галузі та граматичну правильність перекладу.

– Знання авіаційної галузі: Перекладач повинен мати розуміння процесів, процедур, документів і термінології, що використовуються в авіаційній сфері.

– Технічні навички: Здатність працювати з різними перекладацькими програмними засобами та іншими інструментами, необхідними для переклада авіаційних текстів.

– Практичні навички: Досвід перекладу або стажування в авіаційній сфері, а також знання специфіки роботи перекладача авіаційної термінології.

Таким чином, професійна компетентність перекладачів авіаційної галузі розглядається як комплекс знань, навичок та досвіду, який дозволяє перекладачам ефективно виконувати свої професійні обов'язки у цій специфічній галузі. Діагностика рівня сформованості професійної компетентності може бути проведена через тестування, оцінку портфоліо робіт, співбесіди або інші методи оцінки, які організується відповідно до вимог та стандартів авіаційної індустрії.

## **Розділ 3. Реалізація технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у закладі вищої освіти України**

### **3.1. Практичні аспекти формування професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі**

Сучасні вимоги розвитку економіки потребують високого рівня якості підготовки конкурентоздатного перекладача для авіаційної галузі. Майбутній перекладач має володіти не лише професійними знаннями, вміннями та навичками, але й мати високий рівень розвитку професійних якостей особистості. Актуальним завданням вищої школи є підготовка професіонала, здатного сприймати ринкові умови, легко адаптуватися до змін у авіаційній галузі, вільно оперувати галузевими поняттями з фахового перекладу, підвищувати свої професійні знання протягом усього життя. У сучасних умовах конкурентоздатність спеціаліста авіаційної сфери на ринку праці залежить від його готовності оволодівати новими технологіями, легко адаптуватися до змінних умов праці, професійно орієнтуватися в інформаційних потоках і користуватися іноземною мовою у фаховому спілкуванні.

Підготовка перекладача у закладі вищої освіти це складний багатоетапний процес, який потребує постійної модернізації. Найчастіше звичні перекладацькі кваліфікаційні вимоги не відповідають реальним проблемам нашого часу. У вищих навчальних закладах використовуються та перевіряються безліч нових стратегій навчання, які застосовуються з метою оптимізації процесу навчання іноземним мовам. Адже перекладачеві необхідна не лише хороша лінгвістична підготовка, а й глибокі знання культури, історії, релігії, психологічних особливостей носіїв мови, що вивчається. У зв'язку з модернізацією вищої освіти та виходом нових редакцій освітніх стандартів процес підготовки конкурентоспроможного фахівця потребує реорганізації, метою якого є отримання професійної компетентності [8].

Професійна компетентність перекладача включає суму знань, умінь та навичок, необхідних для успішного здійснення перекладацької діяльності, його здатність вирішувати професійні завдання, обізнаність та авторитетність у галузі перекладу та перекладознавства. Крім того, професійну компетентність можна визначити як інтегральну професійно-особистісну характеристику перекладача, яка говорить про його готовність виконувати професійні функції відповідно до сучасних норм та стандартів. Таким чином, професійна компетентність включає якості та властивості особистості, які визначають її здатність здійснювати професійну діяльність з використанням набутих у освітньому процесі знань та сформованих умінь та навичок, на відміну від компетенції, яка найчастіше розглядається як знання, вміння, навички, що утворюють змістову бік навчання.

Зазначимо, що в методиках навчання іноземних мов вже давно йдеться про необхідність вивчення іноземних мов у взаємозв'язку з культурою народу, який є носієм цієї мови. Вивчення інформації про країни, особливості їх культури та менталітету забезпечує більш високу пізнавальну активність студентів, покращує їх комунікативні можливості, формує нові навички та вміння, створює позитивну мотивацію та дає стимули для самостійного вивчення мови. Ефективність процесу професійної підготовки перекладача безпосередньо залежить від спрямованості освітніх програм на розвиток особистості майбутнього перекладача в контексті культури [23]. Для того, щоб у результаті професійної підготовки майбутні перекладачі глибоко розуміли природу культурного сенсу, закріпленого за тим чи іншим знаковим символом могли ефективно здійснювати професійну діяльність у різних культурних середовищах, доцільно говорити про необхідність орієнтації освітнього процесу на лінгвокультурологію, тобто на формування лінгвокультурологічної спрямованості професійної компетентності.

Спрямованість – провідна характеристика особистості, в якій виражається динаміка розвитку людини як соціальної та духовної істоти. Спрямованість особистості поєднує сукупність стійких мотивів, переконань, поглядів, устремлінь, які орієнтують людину на ту чи іншу поведінку, на досягнення поставлених життєвих цілей та



зумовлюють вибір видів професійної діяльності. Ми визначаємо лінгвокультурологічну спрямованість професійної компетентності як сукупність системно організованих рефлексивних, інтелектуальних, комунікативних, моральних засад, які дозволяють здійснювати діяльність у контексті культури та соціуму, сплав, який передбачає поєднання кваліфікації, здатності працювати у групі, ініціативності та соціальної поведінки. Сформованість лінгвокультурологічної спрямованості професійної компетентності передбачає володіння сукупністю лінгвістичних та культурологічних знань, і, головне, вміння відобразити їх у своїй мові.

Вищевикладене трактування поняття дозволило нам виділити складові лінгвокультурологічної спрямованості професійної компетентності, а саме: мотиваційну, загальнокультурну, професійно-діяльну та професійно-значну. Мотиваційна складова лінгвокультурологічного спрямування професійної компетентності є основоположною, оскільки мотивація учнів відіграє значну роль в ефективності освітнього процесу. Неможливо досягти бажаного результату у разі відсутності у навчальної мотивації до навчальної діяльності та усвідомлення ролі його професії в суспільстві. Таким чином, дана складова включає мотивацію до професійної діяльності, до саморозвитку та самонавчання, а також прагнення до нового і характеризується такими інтегральними показниками, як задоволеність обраною професією, прагнення до саморозвитку, мотивація досягнення успіху у професійній діяльності та мотивація навчальної діяльності.

Професійно-пізнавальна складова це знання мови, особливостей функціонування мови, закономірностей будови тексту та розташування в ньому інформації. Перекладач повинен знати граматичний лад мови, загальноповсюдну лексику; сприймати текст на слух; здійснювати різноманітні види читання іноземних текстів; мати навички монологічного та діалогічного мовлення. Він повинен мати здатність застосовувати знання двох і більше іноземних мов для вирішення професійних завдань; здатністю застосовувати знання в галузі географії, історії, політичного, економічного, соціального і культурного життя країни мови, що вивчається, а також знання про роль країни мови,

що вивчається в регіональних і глобальних політичних процесах. Професійна складова характеризується в першу чергу рівнем володіння іноземними мовами – безпосередньо знанням мови, глибиною фонових знань, а також комунікативними здібностями, які виявляються в готовності та вмінні спілкуватися іноземною мовою з носіями даної мови [3].

Загальнокультурна складова передбачає знання культури та культурних особливостей рідної країни та країн мов, що вивчаються. Однією з основних цілей підготовки перекладача є підготовка його як «вторинної мовної особистості», оскільки нині «перекладач-професіонал є не допоміжною, а скоріше центральною фігурою міжнародного спілкування та взаєморозуміння». Перекладач зі сформованою лінгвокультурологічною спрямованістю професійної компетентності повинен не лише мати уявлення про мовні одиниці взаємодіючих мов, а й знати факти життя взаємодіючих суспільств. За недостатньої сформованості загальнокультурної складової, на нашу думку, доцільно говорити про культурну маргінальність перекладача як людини, яка потрапляє на початку своєї професійної діяльності у нове культурне середовище. Не знаючи тонкощів культури країни мови, що вивчається, але, водночас, не втрачаючи своєї ідентифікації з рідною культурою, перекладач трансформує або модифікує її цінності та смисли замість осягнення нових культурних норм. Перекладач, який навчався в одних умовах, з народження засвоїв певні цінності, норми та традиції, при здійсненні професійної діяльності виявляється у стресі при вторгненні в чуже йому соціально-культурне середовище, зі своїми усталеними нормами та традиціями; у нього з'являється почуття тривоги, стурбованості успішністю своєї професійної діяльності. Таким чином, загальнокультурна складова характеризується такими інтегральними показниками, як міжкультурна компетенція, маргіналізаційний потенціал та локалізаційні схильності.

Професійно-діяльна складова включає здатність виконувати всі види професійної діяльності, а саме: організаційно-комунікаційну, інформаційно-аналітичну, науково-дослідну, – а також особистісні характеристики перекладача, такі як: ініціативність,

уміння знаходити вихід у нестандартних ситуаціях, самостійність, наявність власної думки, вміння бачити перспективу, цілеспрямованість, рішучість, наполегливість і завзятість, самооцінка, виконавчість, дисциплінованість, вимогливість до себе, вміння встановлювати контакти з людьми, сприймати критику, ввічливість та тактовність, працездатність, впевненість в успіху і т.д. Для перекладача вкрай важливою є вміння контактувати з іншими людьми, оскільки в процесі перекладацької діяльності йому необхідно спілкуватися з багатьма людьми різних національностей зі своїми психологічними особливостями. Незважаючи на загальноприйнятту думку про те, що перекладач має бути непомітним у процесі своєї роботи, особистості сучасного конкурентоспроможного перекладача необхідні лідерські якості. уміння розумно ризикувати, терплячість, готовність довго і добре виконувати одноманітну, нецікаву роботу, що особливо необхідно при виконанні письмових перекладів. Ми характеризуємо професійно-діяльнісну складову лідерського потенціалу та схильності до ризику, тобто вміння критично мислити в несподіваних ситуаціях, комунікабельності, стійкості моралі, схильності до управління людьми та впевненості у власних силах [26].

Таким чином, формування вищезазваних складових і, як наслідок, лінгвокультурологічної спрямованості професійної компетентності як сукупності лінгвокультурологічних знань, умінь, навичок та особистісних якостей є визначальним під час професійної підготовки перекладачів. Зазначимо, що сформованість складових лінгво-культурологічної спрямованості професійної компетентності набуває максимальної актуальності у професійній підготовці перекладачів зі знанням кількох мов. Система методів та засобів навчання, спрямованих на формування лінгвокультурологічної спрямованості професійної компетентності та заснованих на когнітивній та творчій діяльності учнів, підвищить рівень культурологічної свідомості та мовної культури перекладача, а використання лінгвокультурологічних завдань та вправ забезпечить інтенсифікацію освітнього процесу закладу вищої освіти.

У свою чергу, професійна підготовка майбутніх перекладачів передбачає не тільки оволодіння мовою як засобом спілкування, навчання, самоосвіти та забезпечує вільне, нормативно-правильне й функціонально-адекватне володіння всіма видами мовленнєвої діяльності іноземною мовою на рівні, близькому до рівня носія мови [2], а й дає змогу їм після закінчення вищого навчального закладу здійснювати всі передбачені для перекладача функціональні обов'язки.

Базовими складовими перекладацької компетентності перекладача є знання, вміння та навички, необхідні для здійснення всіх видів перекладу (письмового, усного, зорово-усного, абзацно-фразового, послідовного, синхронного) різнопрофільних текстів: науково-технічних, офіційно-ділових, газетно-публіцистичних, юридичних, економічних, науково-технічних, художніх, медичних тощо. Формування базової складової перекладацької компетентності – це збагачення здобувачів вищої освіти знаннями теоретико-прикладного характеру та формування на їх основі (під час виконання практичних завдань) умінь, необхідних для виконання всіх можливих типів перекладу.

Перекладацька компетентність майбутніх фахівців з перекладу закладається в процесі вивчення курсу теорії та практики перекладу, метою якого є формування в студентів базових, а також (частково) специфічних і спеціальних складових перекладацької компетентності, під якою розуміють сукупність знань, умінь та навичок, які дають змогу перекладачу ус-пішно вирішувати свої професійні завдання.

У структурі професійної підготовки майбутніх перекладачів суттєве значення має базова лінгвістична підготовка, головна мета якої – формування професійної мовної особистості перекладача. Особливе значення для розвитку мовної особистості має вивчення певних курсів. Формування фахових компетенцій на рідній мові та розвиток їх на іноземній сприятиме утворенню первинних перекладацьких навичок.

У процесі лінгвістичної підготовки майбутнього перекладача формуються професійно значущі компетенції, а саме:

- семантична (здатність мобілізувати ресурси, необхідні для вилучення й передачі змісту: системні знання, вміння, особистісні якості);
- текстова (здатність мобілізувати ресурси, необхідні для текстової діяльності: відтворювати текст, а також розрізняти тип, жанр і стиль тексту);
- інтерпретаційна (здатність мобілізувати ресурси, необхідні для визначення контекстуального значення мовленнєвих засобів та їхньої трансформації).

Базова лінгвістична підготовка є фундаментом для професійної перекладацької освіти.

На процес формування професійної мовної особистості перекладача, безумовно, впливає вивчення дисциплін: «Англійська мова», «Друга іноземна мова», «Лінгвокраєзнавство» та інші.

Важливу роль у розвитку лінгвістичних компетенцій відіграють перекладацькі завдання та змодельовані ситуації, вирішення яких спрямовано на розвиток навичок контекстуальної здогадки, компресії, трансформації граматичної структури висловлювання, переформулювання й перефразування змісту, оперування синонімічними та антонімічними засобами, прогнозування ситуації (завершення незакінченого висловлювання), вилучення й утримання в пам'яті основної інформації прослуханого висловлювання (власних назв, дат, цифр, імен) тощо.

З огляду на суттєві зміни в традиційних уявленнях про перекладацьку діяльність, ускладнення професійної моделі перекладача й появу нових перекладацьких спеціальностей у процесі професійної підготовки необхідно враховувати, що наразі актуалізується значення таких якостей перекладача: юридична грамотність; вміння аналізувати, компресувати, редагувати текст, дотримуючись обмеженості часу, відчувати мову, характерну для засобів відеоінформації, швидко приймати рішення та брати на себе відповідальність за якість перекладів перед замовниками, телевізійними кампаніями, розповсюджувачами відеофільмів тощо; здатність працювати в стресових умовах; вміння працювати в команді, співпрацювати зі спеціалістами інших галузей та різним рівнем авторитарності.

Вимоги до сучасного професійного перекладача постійно підвищуються: він повинен володіти широкими фоновими знаннями; знаннями з теорії та стратегій перекладу, знаннями та навичками у сфері аналізу завдань перекладу, аналізу початкового тексту; прогресуючою компетенцією в межах рідної та іноземної мов; навичками створення тексту на мові перекладу та його макета, володіти методами необхідної інформації, включаючи самостійну роботу з термінологією, знаннями про особливості професійної діяльності мовного посередника.

Майбутнього перекладача необхідно навчити вмінню вступати в діалог, бути учасником багатомовної комунікації, встановлювати контакти з замовниками, проявляти ініціативу в пошуку замовників, розповсюджувати інформацію про свої послуги. Відтак, важливою компетенцією, яку потрібно формувати у студентів спеціальності “Філологія”, є творче мислення, високий рівень вербального інтелекту, здібності до інтерпретації, на розвиток яких треба звертати особливу увагу під час професійної підготовки сучасних фахівців із перекладу.

У методиці викладання перекладу, крім набуття лінгвістичної та перекладацької компетенцій студентами, надзвичайно важливим є усвідомлення завдань перекладача та кінцевої мети перекладу, формування здатності до виявлення та аналізу мовних і позамовних факторів, які допомагають досягти еквівалентності перекладу. Майбутньому перекладачеві необхідно навчитися так перекладати текст, щоб він рівнозначно впливав на адресатів; уміти точно відтворювати сенс і значення перекладених слів. А досягти цього можна через урахування сукупності факторів комунікативно-мовленнєвої ситуації, культурологічних аспектів і, найголовніше, збереження комунікативно-прагматичної інтенції мовця оригіналу.

Наразі актуальним є питання спеціалізації перекладацької освіти, що зумовлено специфікою перекладу тих чи інших текстів: наприклад, художній переклад, як і технічний, базується на комбінованому використанні прямих міжмовних трансформацій та денотативного підходу (інтерпретації) [4], завдання перекладача художнього тексту –

передавати образи, тоді як технічний перекладач має передавати факти. Перекладачеві необхідно знати предмет перекладу й володіти властивим цьому жанру стилем.

У процесі професійної підготовки майбутніх викладачів варто враховувати, що спеціальний переклад спрямований на вирішення інформаційно-комунікативних завдань, обслуговуючи різні предметні галузі знань, що мають специфічну термінологічну номенклатуру (суспільно-політичні відносини, різні галузі науки й техніки, адміністративно-господарське управління, дипломатія, військова справа, юриспруденція, фінанси, комерція, публіцистика тощо), тому його теоретичною базою є лінгвістична теорія перекладу.

Майбутні перекладачі (особливо спеціалізовані), на думку К. Клауді [8], працюють здебільшого інтуїтивно й дуже часто через відсутність теоретичної підготовки не можуть підсумувати результати своєї діяльності. Учений визначає три підходи в підборі навчального матеріалу для практичного закріплення теорії перекладу: індуктивний (переклад обраних викладачем 10–15 текстів упродовж семестру з подальшою перевіркою, обговоренням результатів роботи та узагальненням рекомендацій щодо вирішення певних перекладацьких проблем); дедуктивний (базується на тематичному розвитку техніки перекладу, коли викладач формулює тему для опрацювання (наприклад, переклад власних назв, одиниць вимірювання тощо), а вже потім обирає до неї практичні завдання); функціональний (полягає у формуванні окремих навичок перекладацької діяльності за допомогою виконання відповідних практичних завдань).

Варто наголосити, що в процесі професійної підготовки майбутніх конкурентоздатних перекладачів необхідно враховуватися рекомендації Ради Європи, в яких чітко окреслено завдання формування плюралінгвальної та плюракультурної компетенції здобувачів вищої освіти. Оволодіння іноземною мовою, зокрема перекладом, передбачає залучення до іншої культури, до оволодіння новим соціокультурним змістом. А це, в свою чергу, вимагає створення таких організаційно-педагогічних умов освітньої діяльності, які б сприяли прояву в студентів спонтанної

реакції на непередбачувані теми, повороти діалогів, мовленнєві формулювання та культурно зумовлені ситуації. З цією метою використовують різні форми навчальної діяльності (двосторонній, послідовний та синхронний переклад, переклад відеофрагментів, переклад з аркуша), що допомагають сформувати в студентів необхідні професійні вміння, навички та здатність до ситуативних експромтів.

Водночас, вважаємо за необхідне розглянути перекладацьку компетентність. Це – явище неоднорідне, що інтегрує в собі ряд складових (компетенцій), які співвідносяться з чотирма основними сторонами діяльності перекладача у сфері професійної комунікації (міжкультурним спілкуванням у певній професійній сфері, власне професійною діяльністю перекладача, професійним перекладацьким середовищем та особистістю професіонала). Відповідно до цього виділяють такі складові цієї компетентності [3]:

- міжкультурна комунікативна – готовність та здатність (відповідно до соціальних та культурних норм спілкування в галузі науки і техніки) розуміти іноземною мовою та створювати українською мовою усні чи письмові висловлювання та спеціальні дискурси (лінгвістична, прагматична, соціолінгвістична компетенції);
- спеціальна – готовність та здатність виконувати на професійному рівні переклад професійно орієнтованих текстів (базова, предметна, дискурсивна, соціокультурна, стратегічна, технологічна, інформаційно-технологічна компетенції);
- соціальна – спільна професійна діяльність перекладача із замовником, учасниками зустрічі, співробітниками фірми, підприємства; володіння прийомами професійного спілкування, загальноприйнятими у цій професії; соціальна відповідальність за результати своєї праці тощо;
- особистісна – володіння відповідними професійно важливими виконання діяльності перекладача якостями особистості.

У процесі підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі необхідно враховувати той факт, що в умовах навчання у закладі вищої освіти неможливо підготувати майбутнього перекладача до роботи на певному робочому місці. Відповідно, у процесі навчання у закладі вищої освіти у майбутнього перекладача в результаті



синтезу знань та практичних навичок має сформуватися необхідний комплекс компетенцій, які надалі удосконалюватимуться виходячи з умов конкретного робочого місця. Згодом професійно значущі перекладацькі компетенції лягають в основу професійного мислення та дозволяють досягти головної мети підготовки фахівця, а саме сформувати його професійну компетентність.

Осмислення перекладацького процесу як професійної діяльності, її складного функціонального складу та виявлення професійно значущих компетенцій, необхідних для професійного володіння мовами, дозволяють визначити стратегію підвищення ефективності навчально-освітнього процесу шляхом підвищення питомої ваги базової лінгвістичної підготовки.

До базової складової перекладацької компетенції відносяться знання, вміння та навички, в тій чи іншій мірі необхідні перекладачеві незалежно від виду перекладу (письмовий/усний; послідовний, синхронний та ін.), яким він займається, та жанру перекладеного тексту (науково-технічний, діловий), газетно-публіцистичний чи інший текст).

Формування базової складової перекладацької компетенції можливе в рамках таких розділів єдиного теоретико-практичного курсу підготовки перекладачів, як «Технологія перекладу» та «Теорія перекладу» [6].

Доцільно починати викладання перекладу зі спеціального розділу "Технологія перекладу". На цьому етапі навчання ставляться такі завдання:

- познайомити студентів із основними принципами перекладу, з вимогами до перекладачеві та до результатів його праці;
- дати студентам уявлення про основні прийоми перекладу, про види перекладацьких трансформацій та умов, у яких вони можуть або повинні застосовуватися;
- сформувати у студентів уміння застосовувати основні прийоми перекладу, що знадобляться при перекладі авіаційної лексики.

Навчання технології перекладу можна розглядати як початковий етап навчання перекладу та як перехідний етап від теорії перекладу до його практики. У цьому розділі поглиблюються та матеріалізуються теоретичні положення про переклад, дається більш глибоке, «операційне» розуміння перекладу, що виробляється в процесі самостійного вирішення різнотипних перекладацьких завдань, а також у процесі застосування основних теоретичних постулатів для вирішення конкретних завдань. У той самий час цей етап переходу від теорії на практичну площину є етапом озброєння майбутніх перекладачів авіаційної галузі знанням типових перекладацьких труднощів і їх подолання. За своїм змістом це в основному проблемні перекладацькі завдання, кінцевою метою яких є вироблення умінь долати певні типові перекладацькі труднощі, вирішувати типові перекладацькі завдання, що постають перед перекладачем у процесі перекладу, тобто завдання, які переважно націлені на розвиток операційних умінь.

Завдання можуть виконуватися письмово або усно із зоровою опорою. Вибір конкретного виду завдання зрештою залишається за викладачем. Наприклад, студентам пропонується визначити, що стало причиною перетворення семантико-структурного вигляду оригіналів: відмінності мовних систем, мовних норм, – на матеріалі коротких висловлювань мовою оригіналу та їх адекватних перекладів українською мовою, що структурно та семантично значним чином відрізняються від оригіналів. Метою такого завдання є конкретизація та візуалізація специфіки впливу на переклад таких факторів, як співвідношення двох мовних систем, двох мовних норм.

Наступне завдання будується на матеріалі висловлювань іноземною мовою, що містять спеціально виділені фразеологічні одиниці. Даний тип завдання передбачає переклад висловлювань таким чином, щоб вони максимально відповідали українському узусу, а також виявлення студентами найближчих до оригіналу та найбільш далеких від нього у семантико-структурному плані перекладів [40].

Метою третього типу завдань є вироблення вміння розрізняти функціональні стилі, бачити специфіку їхнього мовного вираження. Це можна зробити матеріалом невеликих текстів рідною мовою, згрупованих попарно, зміст яких практично

ідентичний один одному. Їхня відмінність полягає в різних функціональних стилях: один текст написаний у розмовному стилі, інший – у стилі публіцистики та преси; один – у художньому стилі, інший – у стилі офіційно ділового спілкування. Студенти повинні визначити, до якого функціонального стилю належать конкретні тексти, в яких відносинах знаходяться відправник та адресат тексту (офіційних, нейтральних, близьких тощо), вказати конкретні мовні прикмети, що дозволяють зробити такі висновки (наприклад, знижена лексика, простий синтаксис, повтори, еліптичні конструкції, незакінчені фрази – прикмети розмовного, побутового стилю тощо).

З методичної погляду і під час кожного вправи можна обмежуватися обговоренням саме явища, що становить суть цієї вправи. Якими б не були завдання, які вирішуються на занятті, в результаті переклад кожної пропозиції повинен відповідати всім нормам мови перекладу. Постійна увага до значущості кожного слова, кожної форми – неодмінна умова успішного навчання. При цьому увага до значущості кожного слова та кожної форми не повинна перерости в уявлення про те, що переклад полягає у передачі самих форм чи навіть значень окремих слів. Сформульоване до цього часу в курсі теорії перекладу положення про те, що одиницею перекладу є текст, на практичних заняттях має не тільки постійно підкріплюватися, а й розвиватися, доповнюватися поясненнями того, що перекладу підлягають не форми, не значення як такі, а сенс. Важливо, щоб ця вимога прозвучала вже на першому занятті і стала в ряд найбільш значущих професійних вимог [52].

До специфічних складових перекладацької компетенції відносяться знання, вміння та навички, необхідні в якомусь одному або кількох споріднених видах перекладу (письменному, зорово-усному, послідовному, синхронному).

Насправді перекладацька діяльність здійснюється в одній із форм письмового чи усного перекладу. Кожна з цих форм перекладу має певну специфіку, яка потребує відповідних навичок та вмінь.

Перекладацький аналіз починається зі збору зовнішніх відомостей про текст, у ході якого визначаються: автор тексту (редколегія, журналіст, вчений тощо) та його

реципієнт (діти, дорослі, пенсіонери, фахівці тощо); склад інформації (когнітивна, емоційна, естетична) та її щільність; комунікативне завдання тексту (повідомити важливі відомості, переконати у своїй правоті, налагодити контакт тощо); мовленнєвий жанр (інтерв'ю, наукова доповідь і т. д.). Формуванню даного вміння має приділятися пильна увага, і робота над будь-яким зв'язковим текстом на заняття та під час підготовки домашнього завдання починається з цього аналізу. На початковому етапі навчання письмовому перекладу варто виконати спеціальні завдання, спрямовані на відпрацювання цієї навички. За своїм типом це в основному завдання, націлені на вироблення умінь перекладати вихідний текст не як конгломерат окремих мовних елементів, а як цілісний образ, тобто на вироблення умінь вирішувати окремі мовні труднощі за допомогою мови конкретного тексту.

Розвиток умінь, необхідних для редагування текстів, відбувається в аудиторії в процесі перевірки та обговорення домашніх завдань з письмового перекладу. Підсумком такого обговорення зазвичай буває таке завдання: переписати виправлений переклад і виправити ще якісь недоліки, які, можливо, залишилися поза увагою. Іноді корисно пропонувати студентам завдання з редагування перекладів їхніх товаришів з подальшим обговоренням виправлень на занятті [53].

До спеціальних складових перекладацької компетенції відносяться її частини, необхідні при перекладі текстів певного жанру та стилю: науково-технічних, ділових, художніх тощо. Отже, спеціальна складова перекладацької компетенції має на увазі знання предмета висловлювання та володіння відповідною термінологією – лексичними одиницями, що позначають поняття авіаційної галузі.

Для перекладача авіаційної галузі більш ефективним є пізнання відповідної галузі з одночасним засвоєнням термінології одразу двома мовами. Варто починати заняття з читання тексту іноземною мовою, що відноситься до авіаційної галузі. До тексту додається список термінів іноземною мовою з перекладом на українську мову. Деякі терміни можуть бути забезпечені розгорнутим коментарем. Текст перекладається українською мовою на занятті або вдома, після чого рекомендується виконати низку

завдань на закріплення нової термінології. Введення в авіаційну галузь і термінологію може завершуватися термінологічним диктантом – викладач диктує іноземною чи українською мовою або упереміж терміни, тоді як учні одразу письмово їх перекладають.

Україна співпрацює із західними країнами в галузі авіації (Україна є членом ІКАО (Міжнародна організація цивільної авіації)). Це вимагає наявності спеціалістів, які не тільки володіють мовою, але й мають певні знання авіаційної термінології, базові знання з історії авіації, основних вузлів літальних апаратів, структури та функціонування аеропортів. Такими фахівцями покликані стати майбутні перекладачі авіаційної галузі. Нові умови використання іноземних мов у суспільстві, орієнтовані на повноцінну комунікацію особистості в процесі спілкування, спричинили зміни у векторах цілей і змісті підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурної комунікації, лінгвокраїнознавства, іноземної культури, які ще не знайшли належного відображення в реальній практиці мовної освіти [67]. Існуючі підходи до професійної підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі не є досконалими. Від рівня професіоналізму перекладача авіаційної галузі часто залежить не тільки якість перекладу, але й безпека польоту, а часто й життя людей.

Професійна підготовка перекладача здійснюється на основі освітньо-професійної програми та передбачає практичну підготовку. Підготовка майбутніх перекладачів у базується на курсі практики перекладу, спрямованому на формування вмінь застосовувати отримані знання у професійній діяльності. Обов'язковою формою навчального процесу майбутніх перекладачів є практична підготовка, метою якої є набуття студентами практичних навичок через залучення їх до процесу професійної діяльності. Умовою підвищення якості підготовки перекладачів є поєднання теоретичних знань з уміннями вирішувати практичні завдання, що виникають під час виробничої практики перекладу [60].

Формування професійної компетентності є обов'язковою складовою змісту підготовки перекладача. Успішність професійної діяльності перекладача значною мірою

залежить від рівня розвитку професійної перекладацької компетентності. Ряд дослідників приділяли увагу особливостям професійної компетентності перекладачів.

Виділяють такі ключові компетенції, якими повинен володіти перекладач [8]:

- теоретичні – академічні та загальні знання, необхідні для успішного перекладу;
- особистий – ефективне спілкування та співпраця з колегами, клієнтами та роботодавцями;
- мова – володіння та вільне володіння рідною та іноземною мовою під час усної та письмової професійної діяльності;
- перекладацька – застосування під час перекладу теоретичних і загальних знань;
- професійні – готовність до самовдосконалення та критична самооцінка, здатність до планування, гнучкість у адаптації до змін, свідомість та обачність, професійна порядність.

Усний переклад сьогодні займає лідируюче місце в системі підготовки майбутніх перекладачів у зв'язку зі стрімкою інтеграцією України в Європейський Союз. Усна комунікація економить час на написання офіційних листів, інформаційних листівок, повідомлень, що дає можливість сторонам переговорів конструктивно співпрацювати в різних сферах, включаючи авіаційну. Перекладачі покликані бути посередниками в цій важливій діяльності як на державному рівні та на рівні міждержавного співробітництва. Перекладачі, які пройшли спеціальну підготовку в галузі усного перекладу, повинні якісно виконувати свої професійні обов'язки [54].

Ключові передумови академічної успішності здобувачів вищої освіти з усного перекладу зумовлені належним чином організованим навчальним процесом відповідно до особливостей кожного з вищезгаданих видів письмового/усного перекладу. Отже, теоретичні дослідження та практична перевірка ефективних педагогічних засобів, форм і методів, що сприяють формуванню професійної компетентності майбутніх перекладачів у системі університетської підготовки, підтверджують нагальну потребу у

визначенні та обґрунтуванні відповідного комплексу навчальних складових їх професійної мовленнєвої підготовки.

Навчальні досягнення здобувачів вищої освіти авіаційної галузі під час навчання англійсько-українському перекладу багато в чому залежить від їхньої мовної обізнаності, яку необхідно розвивати. Тому можна припустити, що навчання (майбутніх перекладачів) англійської мови відіграє значну роль у їх професійній підготовці. Навчальні засоби, які вміло використовують викладачі університету, сприяють розвитку студентів з точки зору їх майстерності. Сприяння розвитку мовної обізнаності учнів можна мотивувати та розвивати шляхом активації інтуїтивної евристики та виконання творчих завдань, орієнтованих на евристику; крім того, ми повинні взяти до уваги той факт, що навчання передбачає не лише здебільшого інтуїтивне та підсвідоме засвоєння цільової мови, але й засвоєння змісту основних дисциплін і цільової культури.

Під час підготовки майбутніх перекладачів авіаційної галузі необхідно давати студентам складні комунікативні завдання, а також вправи, пов'язані з використанням мови: навчальні проекти, які передбачають мозковий штурм та дискусії (говоріння та аудіювання), збір письмової та усної інформації через читання та аудіювання, виконання проектних завдань в усній (говоріння та аудіювання) та письмовій формах (письмо) тощо [53]. Означені комунікативні мовні дії (говоріння, аудіювання, читання та письмо) покликані створити основу для навчання студентів як усному, так і усному перекладу. в письмовому перекладі. Слід зазначити, що це усний та письмовий переклад, які мають велике значення в освітньому контексті згідно з оновленими дескрипторами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти. З іншого боку, соціальні та культурні освітні компоненти в системі викладання англійської становлять загальне володіння студентами англійською мовою поряд з лінгвістичними компетенціями (лексичними, фонологічними, синтаксичними знаннями та навичками). Сучасні освітні умови та технології дозволяють викладачам організовувати мовну діяльність, що включає рецепцію, продукцію, взаємодію чи посередництво (зокрема усний або

письмовий переклад). Кожен із цих видів діяльності можливий стосовно текстів в усній чи письмовій формі, або в обох.

Доцільно зазначити, що компетентісно-орієнтований підхід сьогодні є однією з методичних детермінант у навчанні мов. Виділяють такі особистісні якості та здібності: критичне мислення та вирішення проблем, спритність та здатність до адаптації, ініціативність та підприємливість, ефективне усне та письмове спілкування, доступ до інформації та її аналіз. Зауважимо, що під час підготовки майбутніх перекладачів викладачі університету мають формувати комунікативно-мовленнєву компетенцію студентів, яку визначають як складне, суперечливе поєднання комунікативних і мовленнєвих знань і вмінь, що відображає цілі і результати комунікативної та мовленнєвої діяльності суб'єкта.

Вважається, що фахова компетенція перекладача – явище неоднорідне, яке інтегрує в собі ряд складових, що співвідносяться з чотирма основними сторонами діяльності перекладача в сфері професійної комунікації (міжкультурним спілкуванням у визначеній професійній сфері, власне професійною діяльністю перекладача, професійним перекладацьким середовищем і особистістю фахівця). Відповідно до цього можна виділити такі складові цієї компетенції як от філологічна, індивідуально-психологічна і перекладацька. Філологічна компетенція – готовність і здатність використовувати відповідні процедури і засоби з метою розуміння мови джерела (МД) і адекватного відтворення мови перекладу (МП) відповідно до комунікативних завдань і ситуації спілкування, і включає міжкультурну і текстотвірну компетенції. Міжкультурну компетенцію визначають як готовність і здатність (відповідно до соціальних і культурних норм спілкування в області науки і техніки) розуміти МД і створювати МП в усній або письмовій формі програми мовленнєвої поведінки у вигляді висловлювань і спеціальних дискурсів. Текстотвірну компетенцію, ми слідом за В.Н. Комісаровим, розуміємо як уміння під час перекладу створювати тексти різного типу відповідно до комунікативних завдань і ситуації спілкування, знання співвідношення правил і уміння побудови, наприклад науковотехнічних текстів, а також знання щодо розходжень у



загальній стратегії побудови текстів у МД і МП. Індивідуально-психологічна компетенція – система професійно-особистісних і психологічних якостей перекладача, необхідних для здійснення його професійної діяльності. Особистісні характеристики перекладача орієнтовані на: 1) психічну здатність швидко переключати увагу, переходити від однієї мови до іншої, вміння зосередитися, мобілізувати весь свій потенціал; 2) широту інтересів, вміння постійно збагачувати свої знання; 3) морально-етичну відповідальність перекладача за якість своєї роботи, об'єктивністю, надійністю, оскільки реципієнти не можуть ознайомитися зі змістом оригіналу тощо. У моєму дослідженні перекладацька компетенція розглядається як готовність і здатність виконувати на професійному рівні переклад текстів різного спрямування, володіння перекладачем відповідними знаннями, навичками й уміннями, і включає:

- базову компетенцію – процедурні навичками й уміннями та теоретичні знання в області перекладознавства;

- предметну компетенцію – предметні знання (в області однієї або декількох спеціальних дисциплін) та навичками й уміннями необхідні для перекладу різних видів текстів;

- стратегічну компетенцію – знання, навички і вміння, що дозволяють аналізувати фактори перекладу, відбирати ті з них, що є значимими у визначеній професійній ситуації, і на їхній підставі створювати послідовність перекладацьких дій;

- прагматичну компетенцію – знання, навички і вміння, що дозволяють розуміти висловлювання відповідно до ситуативних умов і комунікативних намірів джерела і використовувати в ТП мовленнєві засоби з урахуванням характеристик реципієнта і комунікативної ситуації, у якій буде використовуватися текст;

- професійно-технічна компетенція розглядається нами як наявність специфічних знань, навичок і умінь, необхідних для виконання саме цього виду діяльності. Знання містять у собі розуміння задач перекладацької діяльності, основних положень теорії перекладу, принципів перекладацької стратегії й основних технічних прийомів перекладацької діяльності. Таким чином, розгляд і визначення структурних компонентів

фахової компетенції МП вимагають зміни форм і методів навчання майбутніх перекладачів у ВНЗ і обумовлюють необхідність розробки нової концепції формування фахової компетенції у майбутніх перекладачів, що відкриває широкі перспективи для подальших досліджень в області методики навчання перекладу.

Після запровадження вимог ІКАО до володіння мовою для пілотів і диспетчерів виявилось, що в авіаційній галузі практично немає навчального посібника з авіаційної англійської мови. Це також стосується підготовки перекладачів для авіаційної галузі. Є документ 9835 ІКАО, який чітко визначає поняття авіаційної англійської мови, мови радіозв'язку та стандартної фразеології ІКАО, а також документ 9713 ІКАО – Словник міжнародної цивільної авіації, але розробленого курсу для підготовки майбутніх авіаційних фахівців немає [60]. Авіаційна англійська – це мова для спеціальних цілей. Використовується в радіотелефонії, коли бракує стандартної фразеології. Але авіаційна англійська, крім радіозв'язку між пілотом і диспетчером, також включає мову, яка використовується для брифінгів, оголошень, переговорів між членами екіпажу, мова, якою користується технічний персонал, бортпровідники, менеджери та офіційні особи в авіаційній сфері, мова метеорологічного забезпечення польотів, авіатехніки, організації повітряного руху. Звісно, знання авіаційної англійської також необхідно майбутнім перекладачам в авіаційній галузі. Але як правило, англійська для спеціальних цілей призначена для студентів, які вже мають середній або високий рівень володіння мовою. Більшість існуючих курсів англійської мови спеціального призначення вимагають базових знань мовних систем. ІКАО рекомендує починати вивчати авіаційну англійську, коли авіафахівець досягне 3 рівня за шкалою ІКАО, а не раніше. Отже, можна зробити висновок, що підготовку майбутнього авіаційного фахівця все ж варто починати з вивчення загальної англійської мови. Виходячи з того, що при підготовці майбутніх перекладачів авіаційної галузі слід враховувати той факт, що майбутні спеціалісти повинні засвоїти не лише фонетичні, граматичні та лексичні особливості мови, що вивчається, а й досконало знати рідну мову, історію англійської мови, стилістику, лексикологію, теорію перекладу, майбутні спеціалісти мають вміти перекладати

галузеву літературу, знати про національні та міжнародні організації цивільної авіації, мати базові знання з перекладу англійської авіаційної термінології. Під професійною компетентністю перекладача авіаційної галузі ми будемо вважати знання та вміння фахівця за фахом, уміння їх застосовувати, отримувати нові знання, необхідні для виконання професійних обов'язків. Крім того, фахівець у галузі авіаційного перекладу повинен вільно володіти рідною та іноземними мовами, застосовувати лексику фундаментальних і суміжних наук і галузей, мати стійкі професійно значущі особистісні якості (цілеспрямованість, відповідальність, уважність) [44].

Предмет «Практичний курс англійської мови» асоціюється з більшістю дисциплін, які вивчають майбутні перекладачі авіаційної галузі. Навчання іноземної мови є невід'ємною частиною підготовки студентів до переходу від вивчення іноземної мови як навчального предмета до її практичного використання в професійних цілях. Відповідно до навчального плану на вивчення дисципліни «Практичний курс англійської мови» відводиться 10 годин на тиждень на 1 курсі та 90 годин на самостійну роботу у кожному семестрі; на 2 курсі — 8 годин аудиторних занять та 70 годин самостійної роботи в 1 семестрі та 74 години самостійної роботи у 2 семестрі. На 3 курсі «Практичний курс англійської мови» студенти займаються 4 години на тиждень та кожен семестр на самостійну роботу відводиться 39 годин; на 4 курсі — 4 години аудиторних занять щотижня та 38 годин самостійної роботи. На 5 курсі дисципліна вже не викладається. Неважко зауважити, що кількість аудиторних занять на старших курсах скорочується. Більше часу приділяється ознайомленню з навчальними предметами, які входять до циклу професійно-орієнтованих дисциплін. Наприклад, "Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури", "Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури". Як уже було сказано, дисципліна «Практичний курс англійської мови» тісно пов'язана з цими та багатьма іншими дисциплінами. Але, щоб успішно освоювати професійно орієнтовані дисципліни, треба мати високий рівень англійської мови. Також протягом двох максимум чотирьох семестрів викладаються інші навчальні дисципліни, важливі для формування

професійної компетентності. Це, наприклад, такі предмети, як «Лінгвознавство та країнознавство» (2 години аудиторних занять щотижня на 2-му курсі), «Грамматика англійської та української мов» (2 години аудиторних занять протягом 1-го семестру на 3-му курсі), «Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури» (6 годин аудиторних занять на 3-4 курсах), «Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури» (2 години аудиторних занять на 4 курс), «Практика англійського перекладу авіаційної термінології» (4 години аудиторних занять на 4 курсі). Деякі теми цих навчальних дисциплін аналогічні темам та завданням, що вивчаються у предметі «Практичний курс англійської мови». Також курс «Практичний курс англійської мови» зовсім не відбиває специфіки майбутньої професійної діяльності перекладачів в авіаційній галузі [40].

Відповідно до програми дисципліни «Практичний курс англійської мови» після вивчення кожного модуля здобувачі вищої освіти повинні знати та вміти вживати у несподіваній мові розмовні формули з теми даного модуля, використовувати тематичну лексику модуля в ситуативних діалогах, мати граматичні знання (у кожному модулі, визначене) і т.д. Крім усього вищевказаного, пропонується включити в кожен модуль розділи з розвитку навичок письма (де студенти знайомитимуться з такими типами текстів в англійській мові як академічний лист (на прикладі курсової роботи), реферат на книгу, фільм тощо, доповідь-резюме, брифінг-резюме, меморандум, електронна пошта); розділи «Розвиток перекладацької майстерності» (розвиток перекладацької майстерності), в яких будуть розглянуті існуючі види перекладу, перекладацькі трансформації метафоризації та метонімізації, калькування та запозичення в перекладі, описові та «вільні» переклади, поняття перекладацької адекватності та еквівалентності та ін. З усіма цими явищами студенти познайомляться щодо курсів «Введення у промисловий переклад» (2 курс) і «Теорія перекладу» (4 курс), але у теорії, тоді як із вивченні «Практичного курсу англійської» вони вміти виконувати вправи закріплення вивченого матеріалу. Також вважаємо за доцільне включити до програми вивчення лексики, що відноситься до основних конструктивних частин

літальних апаратів, що полегшить засвоєння студентами матеріалу курсу «Практика перекладу англійської авіаційної термінології». Тому пропонується внести такі зміни до робочого навчального плану з дисципліни «Практичний курс англійської мови» на 2-4 курсах [6]:

2 курс: Модуль №5. «Вибір професії», «Освіта». Різниця понять перекладач/перекладач (перекладач усного/письмового мовлення), особливості професії авіаційного перекладача (+ текст «Основні конструктивні частини літака»).

Модуль №7. «Країни світу. Географічне положення», «Подорожі. Найвидатніші міста світу». Інформація про найбільш відомі аеропорти (Хітроу, Орлі, Бориспіль та ін.).

3 курс: Модуль №9. «Світ навколо нас». В середовищі навколишнього світу від вихлопних газів авіадвигунів, інформація про заборону використання деяких типів двигунів на міжнародних рейсах.

Модуль №10. «Книги і письменники». У вигляді звітів представлена інформація про твори, присвячені авіації (А. Хейлі «Аеропорт»; А. Хейлі, Д. Кесл «VPP 0–8»; Р. Бах «Біплан», «Ілюзії», «Подарунок». Кому народжений летіти», «Один», «Міст через вічність», «Нічого не випадкового»; О. Покришкін «Пізнати себе в бою»; М. Саукке «Невідомий Туполев»; О. Самойлович «Поруч із Сухим»; В. Кунін «Літак», «Хроніка пікіруючого бомбардувальника»; Дж. Олдрідж «Справа честі»; А. Кожевников «Записки бійця»; Л. Механіков «Спогади»; Ж. Ру «Штурман»; Ритов «Лицарі п'ятого» океану»; Г. Рудель «Льотчик Стука»; Е. Удет «Життя пілота»; О. Гарнаєв «Аеровузол — 2»; документальні твори, присвячені піонерам авіації).

Модуль №12. «Кіно». У вигляді репортажів є фільми, присвячені першим авіаконструкторам і літникам; перегляд документального фільму «Переповнені небеса», обговорення.

Також рекомендується починати практичне заняття зі студентами з повідомлень новин іноземною мовою, з їх послідовним перекладом на українську мову іншими студентами. Такі вправи розширює кругозір, розвивають пам'ять і навички усного перекладу. Тривалість вправи 5–8 хвилин.

Пропоновані зміни в навчальному плані дають студентам можливість освоїти лексику, пов'язану з їх майбутньою професійною діяльністю, а також сприяють засвоєнню матеріалу з дисципліни «Практика письмового перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика усного перекладу з англійської мови галузевої літератури», «Практика перекладу англійської авіаційної термінології».

### **3.2. Проблеми підготовки перекладачів для роботи в авіаційній галузі**

Поза сумнівом, авіація є складною технічною галуззю, тому діяльність перекладачів у цій сфері потребує особливої уваги та концентрації.

Складність роботи перекладача в авіаційній промисловості полягає в основному в різних типах перекладів, з якими йому доводиться мати справу. Особливу складність представляє синхронний переклад, особливо коли фахівці працюють з носіями мови. Зважаючи на це, лексичні та граматичні аспекти перекладу вимагають особливої уваги, оскільки незначні неточності можуть вплинути на розуміння окремих фраз або навіть цілих речень. Цей вид перекладу вимагає від синхронізатора більшої швидкості мислення та миттєвої реакції, а також досконалого знання авіаційної та технічної термінології.

Тому професійна діяльність провайдера повинна забезпечувати спілкування між студентами, які мають пізніший мовний код і часто навіть не вступають у попередні контакти, слідує різнорозмовним текстам.

Діяльність сучасного перекладача надзвичайно важлива для сфери професійної взаємодії, в якій він виконує важливу соціальну функцію посередника. Підводячи підсумок, можна сказати, що проблема підготовки перекладача пов'язана не лише з міжмовною, а й із професійною комунікацією. Для виконання цієї функції він повинен володіти професійно-комунікативною компетентністю, складовими якої є гносеологічні знання, професійна аксіологія, перекладацька та комунікативна діяльність, уміння

застосовувати ці знання, методи та засоби, здатність до оцінки та самооцінки, Здатність до саморозвитку.

Для виконання професійних функцій у вищих навчальних закладах готують перекладачів. Навчання у професійному ВНЗ передбачає засвоєння варіативної складової навчального плану, що є важливим у підготовці студентів до професійної діяльності у відповідній галузі. Авіаційний університет не став винятком. Водночас актуальним питанням став також розвиток їхніх професійних та комунікативних навичок.

Для виявлення проблем у підготовці перекладачів в авіаційній галузі ми спочатку визнали за доцільне провести чіткий аналіз основних понять, що стосуються їх діяльності. Розглянемо існуючі визначення термінів «професійний перекладач» і «професійний перекладач» («компетентний перекладач»). Професійний переклад повинен відповідати вимогам якості продукту професійного виконання перекладачем перекладацької діяльності в усній або письмовій формі. Професійний переклад вимагає від перекладача використання необхідних і достатніх професійних навичок і вмінь для ефективного перекладу певного тексту або усної комунікаційної поведінки за конкретних часових обмежень і реальних умов перекладу. Водночас перекладачі повинні усвідомлювати важливість своєї ролі, наприклад, у ситуаціях міжнародного, міждержавного спілкування. Уявімо собі зустріч на міжнародному рівні між керівником вітчизняної авіакомпанії та президентом компанії, що представляє британську чи американську авіакомпанію. Перекладач – одна з ключових осіб на зустрічі. Тому це так вимогливо. Перш за все, він повинен розуміти специфіку аудиторії та групи, з якою йому доведеться працювати; він повинен враховувати часові рамки заходу, тривалість виступу оратора; передбачити ймовірну гучність виступу людини. діяльність; він повинен обговорити з доповідачем Тривалість сегментів мовлення узгоджується, щоб запобігти подальшим об'єктивним труднощам перекладу та виникненню комунікативних бар'єрів, які перешкоджають розумінню та досягненню взаєморозуміння в цілому. , як підстава для підписання меморандуму про наміри

співпраці, підписання контрактів, угод тощо. Зважаючи на міжнародний характер та офіційну взаємодію конференції, такий переклад на високому рівні має бути точним і лаконічним. За цих умов ефективність перекладу визначається такими критеріями, які також є ознаками ділового спілкування: підготовленість, організованість, об'єктивність, цілеспрямованість, результативність. Кваліфікований перекладач, або професійний перекладач, - це фахівець, який володіє необхідними навичками та навичками для професійного перекладу та регулярно займається цією діяльністю. Відмінною рисою хорошого перекладача є автоматизм, який проявляється як в усному, так і в письмовому перекладі, а також постійний і комплексний контроль за якістю аудіоконтенту та тексту відповідно. Наше науково-дослідне питання має відношення до підготовки та професійної діяльності перекладачів в авіаційній галузі. Ці процеси регулюються відповідними документами. Так, основними є Закон «Про вищу освіту України», державні та галузеві стандарти вищої освіти, але вони конкретно регламентують підготовку у ВНЗ перекладачів-універсалів, які можуть працювати в будь-якій сфері.

Але проблема такої підготовки полягає в тому, що під час навчання в авіаційних коледжах ми вважаємо, що певна кількість перекладачів має працювати в авіаційній галузі. Тому основні положення документа ІСАО необхідно оновити. Згідно з документом ІСАО 9835, знання мови є одним із основних компонентів процесу спілкування. Традиційна модель зв'язку включає такі елементи, як відправник інформації, канал передачі інформації та одержувач. Усна комунікація – це форма спілкування, до якої застосовуються вимоги ІСАО щодо володіння мовою. У кожному конкретному акті комунікації беруть участь той, хто говорить і той, хто слухає. Хто говорить, кодує своє повідомлення у вигляді мовного висловлювання. Висловлювання передається по відповідному каналу у формі звукового потоку, який сприймається і декодується тим, хто чує. У разі успішної комунікації уявлення слухача про сенс повідомлення буде повністю або майже повністю збігатися з тим змістом, який вкладав в нього той, хто говорить.



Існують також стандартизовані міжнародними організаціями вимоги до кваліфікованих перекладачів. Так, зокрема, на конференції в Брюсселі у січні 2009 експертною групою ЕМТ (Європейські спеціалісти з перекладу) було затверджено перелік компетенцій, якими мають володіти професійні перекладачі Євросоюзу. Серед них такі базові ключові компетенції, як міжособистісна, мовленнєва, міжкультурна, інформаційна, галузева та технологічна.

У сучасних умовах особливої значущості набуває співпраця між цивільною та військовою авіацією, що вимагає проведення спільних семінарів, практикумів та конференцій за участю військових і цивільних фахівців з різних країн. Ефективність таких заходів визначається майстерністю перекладача, який володіє навичками здійснення синхронного перекладу в галузі як військової, так і цивільної авіації. Він має знати й розуміти загальні авіаційні терміни, важливі для військових і цивільних пілотів та ін. фахівців. Наприклад: aerodrome elevation – висота аеродрому над рівнем моря; flight level – визначена висота, на якій повітряному судну дозволяється здійснювати політ в певний час; aerodrome traffic zone – захищена зона навколо аеродрому, куди пілотам потрібен дозвіл на здійснення повітряного руху. Тобто перекладачеві авіаційної галузі недостатньо володіти лише технікою перекладу, яка набувається, починаючи з навчання в університеті. Зазначені вище приклади зайвий раз доводять всю складність роботи перекладача авіаційної галузі, що, своєю чергою, зумовлює необхідність використання нових технологій для їх підготовки у ВНЗ. Зокрема доречним є використання прогресивного закордонного досвіду щодо вивчення авіаційної англійської мови та досвіду роботи з термінологією цієї галузі в англомовних країнах.

У процесі оволодіння майбутніми перекладачами фахом для поглибленого засвоєння авіаційних понять рекомендують використання Словника авіаційних термінів під редакцією Девіда Крукера, спеціаліста в галузі цивільної авіації з Великобританії. Цей словник містить 5500 авіаційних термінів, на які даються чіткі та доступні тлумачення.

У діяльності перекладача авіаційної галузі є важливими знання. Уміння й навички, досвід з їх використання, а також у нього мають бути розвинені й професійно важливі якості. Тобто, у ВНЗ має бути підготовлений компетентний перекладач. У нього має бути сформованою професійно-комунікативна компетентність.

У 80-х роках минулого сторіччя фахівці з прикладної лінгвістики запропонували робоче визначення комунікативної компетентності, яке продовжує удосконалюватися і уточнюватися. Відповідно до цього визначення, загальна комунікативна компетентність складається з лінгвістичних, соціолінгвістичних та прагматичних компонентів (компетенцій). Під лінгвістичною компетенцією розуміється знання і осмислене використання лінгвістичних засобів конкретної мови або мов. Лінгвістична компетенція, зокрема, включає в себе такі мовні вміння, як говоріння і слухання, в яких можна виділити чотири окремих субнавички:

1. лексичні (окремі слова, усталені вирази); 2.граматичні (правила синтаксису і морфології);
3. семантичні (сміслова сторона мови і семантичні зв'язки між словами і словосполученнями);
4. фонологічні (звуки, склад структури, фразовий наголос, ритм та інтонація).

Соціолінгвістична компетенція включає в себе знання соціального (в тому числі професійного) контексту, в якому використовується мова. Мається на увазі вміння розпізнавати або здатність адекватно використовувати лінгвістичні маркери соціальних відносин, формули ввічливості, різні реєстри спілкування, діалект та акцент.

Прагматична компетенція складається з навичок, що дозволяють використовувати мовні засоби в певних функціональних цілях відповідно до конкретної ситуації або контексту. Вони включають в себе:

1. стратегічну компетенцію, яка передбачає вміння користувачів мови мобілізувати свої ресурси або добирати їх оптимальне поєднання для активізації навичок і процедур з метою виконання потреб комунікації в тому чи іншому контексті і

вирішення завдання, що стоїть перед ними, найбільш досконалим або економічним з доступних способів;

2. дискурсивну компетенцію, яка полягає в здатності об'єднувати пропозиції або висловлювання в логічно зв'язний текст;

3. функціональну компетенцію, під якою мається на увазі знання правил, що визначають традиційну або контекстуальну інтерпретацію мовних структур – «мовних функцій», а також способів загальноприйнятого застосування цих функцій для створення структур діалогічної взаємодії (інтерактивних сценаріїв або схем) і здатність ними користуватися;

4. оцінку результатів використання мови в реальних ситуаціях, наприклад, в плані впливу на безпеку або ефективність діяльності.

Підготовка компетентних перекладачів у ВНЗ регламентується вимогами галузевого стандарту вищої освіти. Важливою його складовою є Освітньо-професійна програма (ОПП). Це нормативний документ, яким визначається зміст навчання, встановлюються вимоги до змісту, обсягу і рівня освіти та професійної підготовки бакалавра чи магістра із спеціальності «Філологія». ОПП використовується під час розроблення складових стандартів вищої освіти вищих навчальних закладів (варіативні частини освітньо-професійної програми підготовки фахівців та засобів діагностики якості вищої освіти); розроблення навчального плану, програм навчальних дисциплін і практик.

Освітньо-професійною програмою, наприклад, з навчання бакалаврів передбачено наявність у навчальному плані таких циклів підготовки: цикл дисциплін гуманітарної та соціально-економічної підготовки; цикл дисциплін фундаментальної та природничо-наукової підготовки; цикл дисциплін професійної та практичної підготовки; цикл дисциплін самостійного вибору вищого навчального закладу; цикл дисциплін вільного вибору студента, що разом із попередніми циклами забезпечує певний освітній рівень.

На основі аналізу ОПП, констатуємо, що майбутній фахівець повинен уміти особисто використовувати знання з мовознавчих та перекладознавчих дисциплін, а

також знання галузевої термінології; він має володіти основами авіації та космонавтики, основними стандартами міжнародних і національних організацій цивільної авіації; фахівець повинен уміти оперувати бізнес-термінологією; фахівець повинен уміти особисто, використовуючи фахову компетенцію, застосовувати сучасні технічні засоби та мультимедійні технології.

Звичайно, реалізація технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів може бути розроблена імплементована різними закладами вищої освіти України залежно від їх специфіки й можливостей. Проведене дослідження дозволило дійти наступних висновків :

- навчальна програма: Розробка іммерсивних навчальних планів, які охоплюють широкий спектр перекладацьких навичок із залученням актуальних інструментів і технологій для професійної діяльності перекладачів.
- практичні заняття та стажування: Забезпечення можливостей для студентів отримати практичний досвід перекладу, як через внутрішні ресурси університету, так і через партнерські відносини з професійними перекладацькими агенціями або організаціями.
- використання технологій: Інтеграція сучасних перекладацьких інструментів та програмного забезпечення для поліпшення ефективності та точності перекладу, а також для навчання студентів використовувати такі інструменти в своїй роботі.
- мультикультурний підхід: Стимулювання міжкультурної компетентності студентів, поширення знань про культуру та менталітет різних націй для вдосконалення мовних та культурних навичок перекладачів.
- постійне самовдосконалення: Промоція самостійного вивчення мов, вдосконалення перекладацьких навичок, професійної літератури та участі в міжнародних конференціях і семінарах.

## Висновки

Узагальнення результатів нашого науково пошуку дало змогу зробити такі висновки:

1. Розглянуто внесок науковців (О. Акмалдінової, О. Ковтун, О. Баркасі, Н. Гез, З. Підручної, О. Пометун, В. Шляхової, І. Ярошук у поняття професійна компетентність майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Професійну компетентність майбутнього перекладача визначаємо, як динамічне системно-інтегративне, особистісно-професійне психічне новоутворення, що реалізується в психологічній та технічно-операційній готовності особистості до виконання успішної, продуктивної та ефективної професійної діяльності з використанням засобів іноземної мови та в умовах іншомовної культури, яке забезпечує можливість ефективної взаємодії з оточуючим середовищем. Структура професійної компетентності майбутнього перекладача визначена за рівнями: когнітивного рівня у складі знаннєвого, розумового та металінгвістичного усвідомлення; лінгвістичного рівня, які охоплюють фонологічний, лексичний, граматичний та соціолінгвістичний компоненти; комунікативного та соціолінгвістичного рівнів. Виделено ключові компетентності у складі аксіологічного, культурологічного та морально-естетичного компонентів; загальнопрофесійні (предметна, міжпредметна, професійно-комунікативна, психологічна, рефлексивна, інформаційна) та спеціальні; наявність стійких професійно значущих особистісних якостей (цілеспрямованість, відповідальність, уважність).
2. З'ясовано, що діагностика рівня сформованості професійної компетентності перекладачів авіаційної галузі зазвичай включає оцінку різних аспектів перекладу, а також знань та навичок, специфічних для авіаційної індустрії. Підкреслено ключові пункти, на які слід звернути увагу в процесі діагностики: *мовні навички*: Оцінка розуміння, вміння використовувати термінологію авіаційної галузі та граматичну правильність перекладу; *знання авіаційної галузі*: Перекладач повинен мати розуміння процесів, процедур, документів і термінології, що

використовуються в авіаційній сфері; *технічні навички*: Здатність працювати з різними перекладацькими програмними засобами та іншими інструментами, необхідними для переклада авіаційних текстів. Таким чином, професійна компетентність перекладачів авіаційної галузі розглядається як комплекс знань, навичок та досвіду, який дозволяє перекладачам ефективно виконувати свої професійні обов'язки у цій специфічній галузі. Діагностика рівня сформованості професійної компетентності може бути проведена через тестування, оцінку портфоліо робіт, співбесіди або інші методи оцінки, які організується відповідно до вимог та стандартів авіаційної індустрії.

3. Виявлено і схарактеризовано технології формування професійної компетентності майбутніх перекладачів у закладі вищої освіти України.

Професійна компетентність перекладача характеризується, насамперед, як сукупність знань, умінь, навичок і особистісних характеристик, які потрібні перекладачу для успішного здійснення своїх професійних функцій. Загалом професійну компетентність перекладача визначають як широке, багатопланове, інтегральне поняття, яке означає міру оволодіння професією перекладача, що виявляється в адекватності вирішення фахових завдань.

Встановлено що, майбутні перекладачі, мають засвоїти не лише фонетичні, граматичні та лексичні особливості мови, що вивчається, а й досконало знати українську (рідну) мови, історію англійської мови, стилістику, лексикологію, теорію перекладу. Майбутні спеціалісти повинні вміти перекладати галузеву літературу, знати про національні та міжнародні організації цивільної авіації, мати базові знання з перекладу англійської авіаційної термінології. Суттєвим при формуванні професійної компетентності майбутніх перекладачів є узгодження навчальних і робочих програм загальноосвітніх і професійно-орієнтованих дисциплін, що дозволяє засвоїти необхідні для формування професійної компетентності інтегровані знання та інтелектуальні уміння.

Із метою вивчення стану сформованості професійної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі ми визначили, які мотиви спонукають здобувачів вищої освіти до професійного навчання:

- інтерес до перекладацької діяльності;
- інтерес до навчання за спеціальністю «Філологія»;
- потреба навчання у вищому навчальному закладі набуття професійних знань та вмінь з іншомовних вмінь та навичок;
- бажання найбільш повно реалізувати свої знання, вміння, навички і здібності в майбутній професійній перекладацькій діяльності;
- бажання допомагати людям у сфері іншомовної комунікації;
- бажання майбутніх перекладачів авіаційної галузі обов'язково після отримання освітньо-кваліфікаційного рівня „Бакалавр” продовжити навчання;
- прагнення в подальшому планувати й реалізовувати кар'єрне зростання.

## Список використаних джерел

1. Алексюк А. М. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання [Текст] : навч. посіб. / [А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий та ін.]. – К. : ІСДО, 1999. – 336 с.
2. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія [Текст] : підруч. для студ., асп. / Алексюк А. М. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
3. Амеліна С. Сутність та особливості поняття „інформаційна компетентність перекладача” [Електронний ресурс] / С. М. Амеліна, Р. О. Тарасенко // Духовність особистості. – 2013. – Вип. 4. – С. 21–34. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp\\_2013\\_4\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/domtp_2013_4_5)
4. Балл Г. О. Підготовка учнів до професійного навчання і праці (психолого-педагогічні основи) [Текст] : [навч.-метод. посіб.] / Георгій Олексійович Балл, Юрій Зіновійович Гільбух, Микола Миколайович Левтік [та ін.]; ред. : Г.О. Балл; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К. : Наук. думка, 2000. – 188 с.
5. Балюбаш Я.Я. Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти [Електронний ресурс] / Я.Я. Балюбаш, К.М. Левківський, В.Л. Гуло та ін. // За загальною редакцією В.Д. Шинкарука. – К., 2008. – 68 с. – Режим доступу: <http://elib.crimea.edu/zakon/list484.pdf>. – Заголовок з екрану.
6. Барановська Л. В. Авіаційний ВНЗ: освітнє середовище університету як детермінанта якості професійної підготовки студентів /Л.В. Барановська // Вісник Льотної академії: Серія: Педагогічні науки: зб. наук. пр. – Вип. 1. – Кропивницький, 2017. – С. 18 – 24.
7. Бахов І. С. Формування міжкультурної професійної компетентності у студентів-перекладачів [Текст] : [монографія] / І. С. Бахов. – К. : ДП ВД «Персонал», 2009. – 268 с.



8. Бацевич Ф. С. Філософія мови. Історія лінгвофілософських учень [Текст] / Ф.С.Бацевич. – 2-ге вид., стер. – К. : Альма-матер, 2011. –240 с.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики [Текст] / Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
- 10.Березова Л.С. Підготовка перекладачів: історичні аспекти розвитку професії. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. III Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених. Дрогобич, 26-27 березня 2015: тези доповіді. Дрогобич, 2015. С. 178-179.
- 11.Березова Л.С. Компетентності перекладача в контексті його професійної діяльності. Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації. II Міжнародна науково-практична конференція. Київ, 25-26 лютого 2016: тези доповіді. Київ, 2016. С. 286-287.
- 12.Біляєв О. Вправи в навчанні мови [Текст] / О. Біляєв // Українська мова і література в школі : Науково-методичний журнал. – 2004. – №6. – С. 2-5.
- 13.Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови : навч.-метод. посіб. [Текст] / О. М. Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – 180 с.
- 14.Богуш А. Формування мовної особистості на різних вікових етапах [Текст] : монографія / А. М. Богуш [та ін.] ; Півд. наук. центр АПН України. – О. : [ПНЦ АПН України], 2008. – 271 с.
- 15.Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти [Текст] : навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти / Я. Я. Болюбаш. – К. : Компас, 1997. – 64 с.
- 16.Бондар В. І. Дидактика [Текст] : навч. посіб. / Володимир Іванович Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 264 с.
- 17.Боринштейн Є. Соціокультурні особливості мовної особистості [Текст] / Є. Боринштейн // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С. 63-82.
- 18.Булаховський Л. Вибрані праці [Текст] : в 5 т. / Л. А. Булаховський ; голова редкол. І. К. Білодід ; АН УРСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. – К. : Наук. думка, [197?]

19.Буренко В. Стратегічні напрями розвитку сучасної шкільної іншомовної освіти [Текст] / Валентина Буренко, Валерій Редько // Іноземні мови в сучасній школі. – 2012. – № 4. – С. 28–33.

20.Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Вітвицька ; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Вид. 3-тє, випр. й допов. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – 398 с.

21.Власова О.І. Педагогічна психологія [Текст]: Навч. посіб. / О.І. Власова. – К. : Либідь, 2005. – 400 с.

22.Голубовська І. О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен [Текст] / І. О. Голубовська // StudiaLinguistica : зб. наук. праць. – К. : Видавничо- поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Вип. 1. – С. 25-33.

23.Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження [Текст] : Методологічні поради молодим науковцям / Семен Устимович Гончаренко. – К. – Вінниця : Планер, 2010. – 308 с.

24.Горіна Ж. Мовна особистість студента-філолога [Текст] / Ж. Д. Горіна // Наука і освіта. – 2006. – № 5/6. – С. 187–190.

25.Горіна Ж.Д. Лінгвокреативність у мовленнєвій репрезентації елітарної мовної особистості [Текст] / Ж.Д.Горіна // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка (Педагогічні науки). – 2011. – № 15 (226). – С. 94–102.

26.Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення [Текст] : Ін-т укр. мови НАН України / К. Городенська. – К. : КММ, 2014. – 124 с.

27.Горошкін І. О. Концептуальні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів [Текст] / І.О. Горошкін // Педагогіка вищої і середньої школи. – 2013. – № 39. – С. 189–195.

28.Горошкіна О. М. Крок до викладацької майстерності. Педагогічна практика в магістратурі. Методичні рекомендації [Текст] / О.М. Горошкіна, А.В. Нікітіна, Л.О. Попова. – Луганськ: [Б.в], 2006. – 64 с.

29.Горошкіна О. Соціокультурний контекст формування мовної особисті учня [Текст] / О. Горошкіна // Вісник Прикарпатського університету. – Педагогіка. Вип. ХБУІІІ. – Івано-Франківськ, 2013. – С.120-124.

30.Груба Т.Л. Змістові та структурні особливості поняття «мовна особистість» [Текст] / Т.Л. Груба // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів. Збірник наукових праць. – Рівне, 2006. – С. 76 – 80.

31.Груба Т.Л. Інтеграція змісту навчання в системі формування мовної особистості [Текст] / Т.Л. Груба // Наукові записки Серія «Філологічна». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Вип. 40. – С. 185-188.

32.Должикова Т. Мовна особистість Пантелеймона Куліша [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. І. Должикова; НАН України. Ін- т мовознав. ім. О.О.Потебні. – К., 2003. – 21 с.

33.Дубасенюк О.Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога [Текст] : Моногр. / О. А. Дубасенюк; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. – Житомир, 2005. – 368 с.

34.Єнчева Г. Г. Лінгвокогнітивне моделювання процесу перекладу авіаційних термінів (на матеріалах англо-українських версій нормативно-технічної документації ІСАО): автор. дис. канд. філол. наук / Г. Г. Єнчева. – Одеса: Б. В., 2011. – 20 с.

35.Заболотська О.О. Теоретико-методичні засади формування індивідуальності майбутніх учителів-словесників у професійній підготовці [Текст] : автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / О.О. Заболотська ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. – О., 2007. – 40 с.

36.Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання [Текст] / [науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

37.Занюк С. С. Психологія мотивації [Текст] : навч. посібник / С.С. Занюк. – К. : Либідь, 2002. – 304 с.

38.Зюзіна Т. О. Культурологічна підготовка студентів у вищих навчальних закладах: теоретико-методологічні засади змісту освіти : монографія. Луганськ : Вид-во ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2009. 384 с.

39.Калашнікова С. Європейська політика модернізації вищої освіти: ключові орієнтири. Вища освіта України. 2012. №2. С. 80 – 84.

40.Калінічева Г. І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів XXI століття. <http://www.nbuv.gov.ua/porta1>.

41.Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової технічної літератури на українську. – Флоренція – Страсбург – Гранада – Київ, 1997. – 317 с.

42.Ковтун О.В. Технологія формування професійних умінь у майбутніх перекладачів авіаційної галузі / Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського : зб. наук. праць. – Одеса: ПНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2017. – Вип. 5(118).

43.Ковтун О. В. Теоретико-методологічні засади формування професійного мовлення у майбутніх фахівців авіаційної галузі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)»; 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Ковтун; Південноукраїнський національний пед. ун-т імені К. Д. Ушинського. – Одеса, 2013. – 44 с.

44.Коломієць Л. В. Еволюція напрямів в англо-українському поетичному перекладі кінця XIX – поч. XXI ст.: Дис-ра наук: 10.02.16. – К., 2006.

45.Колодій І. А. Формування професійної компетентності у майбутніх перекладачів авіаційної галузі на основі інтеграції загальноосвітніх і професійно орієнтованих дисциплін : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. А. Колодій. – Київ, 2012. – 23 с.

46.Корунець І. В. Вступ до перекладознавства [англ. / укр.] : Підручник для ВНЗ. Front Cover. Нова книга, 2008.

47.Куклін О. В. Модернізація вищої освіти України: Стратегічні засади, тенденції та напрями реалізації. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2011. № 4 (12). С. 34 – 39.

48. Павлик О. Б. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх перекладачів до використання офіційно-ділового мовлення: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Б. Павлик. – Хмельницький, 2004. – 24 с.

49. Перова С. В. Перекладацька практика : метод. рек. для студ. вищ. навч. закл. спец. „Країнознавство”, „Міжнародні відносини”. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2013. 65 с.

50. Петрашук О. П. Вимоги до рівня володіння англійською мовою авіаперсоналом для використання її у професійних цілях // Іноземні мови у навчальних закладах. – № 3. – 2006. – С.116 – 123.

51. Петрашук О. П. Концепція англійської підготовки фахівців аеронавігаційного обслуговування // Вісник НАУ, 2012. – №2. – С. 110 – 114.

52. Підручна З. Ф. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Підручна З.Ф. – Тернопіль, 2008. – 20 с.

53. Пінчук Є. А. Болонський Процес і проблеми модернізації вищої освіти в Україні. Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. 2009. №2. С. 176 –180.

54. Сіденко В. Р. Інноваційна модель розвитку ЄС – від Лісабонської стратегії до “Європи 2020”. Проблеми Інноваційно-інвестиційного розвитку. 2011. №1. С. 113–125.

55. Таранченко О.М., Найда Ю.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально–виховного процесу. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально–методичний посібник. Кол.:авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг.ред. Даниленко Л.І. К. 2007. 128с.

56. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2-ге вид., переробл. і доп. К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

57.Хоружа Л. Л. У пошуках нової моделі педагогічної освіти. Вища школа. 2009. № 11. С. 23–31.

58.Чередніченко О. І. Переклад – Культура – Ідентичність. – Київ: Вид. Заславський, 2017. – 224 с.

### **Інтернет-джерела**

59 Бахов І. С. Міжкультурна комунікація в контексті глобалізаційного діалогу культур [Електронний ресурс] / І. С. Бахов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – Вип. 2. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps\\_2012\\_2\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_2_3)

60.Гавриленко О. Формування перекладацької компетентності студентів технічних спеціальностей [Електронний ресурс] / О. Гавриленко // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 132. – С. 73– 77. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz\\_p\\_2014\\_132\\_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_21)

61.Голик С. В. Мовна особистість як об'єкт лінгвокультурологічних досліджень [Електронний ресурс] / С. В. Голик // Вісник Львівського університету. Серія : Іноземні мови. – 2013. – Вип. 21. – С. 258-264. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu\\_in\\_mov\\_2013\\_21\\_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_in_mov_2013_21_37)

62.Голуб Н.Б. Ознаки компетентності мовної особистості учня [Електронний ресурс] / Н.Б. Голуб. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/3362/182i.pdf>

63.Голобородько Є.П. Концептуальні засади формування мовної особистості на сучасному етапі [Електронний ресурс] / Є.П. Голобородько. – Режим доступу : [http://virtkafedra.ucoz.ua/el\\_gurnal/pages/vyp2/filosofia/goloborodko.pdf](http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/filosofia/goloborodko.pdf)

64.Горіна Ж. Перекладацька діяльність як вид міжмовного та крос-культурного посередництва [Електронний ресурс] / Ж. Горіна. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/167/84/>

65. Горошкін І. О. Лінгводидактичні засади формування мовної особистості майбутніх перекладачів [Електронний ресурс] / І.О. Горошкін // Науковий вісник Донбасу. – 2016. – No 1–2 (33–34). – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13goismp.pdf>.

66. Горошкін І. Педагогічні засоби формування мовної особистості студентів-майбутніх перекладачів [Електронний ресурс] / І. Горошкін // Науковий вісник Донбасу. – 2013. – No 3 (23). – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN23/13goismp.pdf>

67. Гудманян А. Формування усної перекладацької компетенції перекладача авіаційної галузі [Електронний ресурс] / А.Гудманян, С.Шурма, А.Головня, О.Журавльова, Т.Смирнова. – URI: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/10838>.

68. Дячук Н.В. Психолінгвістичні механізми мовленнєвої діяльності перекладача [Електронний ресурс] / Н.В.Дячук. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/17975/1/Дячук.pdf>

69. Поважна Л. І. Організація навчально-виробничої практики майбутніх фахівців сфери туризму. [http://tourlib.net/books\\_ukr/pedtur33.htm](http://tourlib.net/books_ukr/pedtur33.htm).

70. Моніторинг та оцінювання навчальних досягнень студентів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iiep.unesco.org/en/our-expertise/monitoring-and-evaluation>

71. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, затверджене наказом МОН України No 161 від 02.06.93 р. [Електронний ресурс]. <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0173-93>

72. Adam S., Learning Outcomes, current developments in Europe: update on issues and the applications of learning outcomes associated with the Bologna Process, The Scottish Government [Електронний ресурс].

[http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/BolognaSeminars/documents/Edinburgh/Edinburgh\\_Feb08\\_Adams.pdf](http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/BolognaSeminars/documents/Edinburgh/Edinburgh_Feb08_Adams.pdf)

73. Act CXL (2004) on the General Rules of Administrative Proceedings and Services [Електронний ресурс].

<http://net.jogtar.hu/jr/gen/getdoc.cgi?docid=a0400140.tv&dbnum=6>

74. Catalysing Innovation in the Knowledge Triangle: Practices from the EIT Knowledge and Innovation Communities // European Institute of Innovation & Technology. – 2012. [Электронный ресурс].

<http://eit.europa.eu/newsroom-and-media/article/first-eit-publication-catalysing-innovation-in-the-knowledge-triangle>

75. European Institute of Innovation and Technology [Электронный ресурс].

<http://eit.europa.eu/>

76. EIT labelled Master and PhD programmes [Электронный ресурс] // European Institute of Innovation and Technology. <http://eit.europa.eu/education/eit-labelled-programmes>

77. Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation – European Commission [Электронный ресурс]. [http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index\\_en.cfm](http://ec.europa.eu/research/horizon2020/index_en.cfm)

Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe’s higher education systems [Электронный ресурс] / European Commission.– Brussels, 2011. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0567:FIN:EN:PDF>



## ДОДАТКИ